

2018

Asociația
Comunitatea
”WatchDog.MD”

Valeriu Pașa, Vasile
Cantarji, Irina Sterpu

[CONȚINUTUL SPAȚIULUI INFORMAȚIONAL TELEVIZAT DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI FELUL ÎN CARE ACESTA MODELEAZĂ COMPORTAMENTE ELECTORALE. CU O EVALUARE A INFLUENȚEI RUSE ASUPRA OPȚIUNILOR GEO- POLITICE.]

Studiul examinează felul în care este formată opinia alegătorilor din RM despre opțiunile de orientare externă a țării. Pe exemplul reflectării activității liderilor de state din întreaga lume, este demonstrată dominația televiziunii ruse asupra informării majorității cetățenilor pe subiecte de politică externă. Prin aceasta, media controlată de statul rus denigrează manipulator imaginea UE și SUA și induce o părere eronată despre situația reală din Federația Rusă. Prin această dominație, Federația Rusă modelează opțiunile geo-politice în rândul alegătorilor DIN RM. Opțiunea de orientare externă este determinantă și pentru politica internă. Datorită imaginii distorsionate, aproape jumătate dintre alegători optează pentru vectorul de integrare estic. Mai mult, datorită influenței mediatice, Vladimir Putin este cel mai popular politician în Republica Moldova, iar susținerea acestuia generează suport electoral foarte mare actorilor politici interni. Aplicarea noii legislații care limitează prezența mediatică rusă are un impact limitat și necesită o intervenție legislativă mult mai consistentă. Pe lângă efortul pentru limitarea influenței mass-media manipulatorii din Federația Rusă, este necesară stimularea presei locale să ofere o informare mult mai consistentă privind politica internațională.

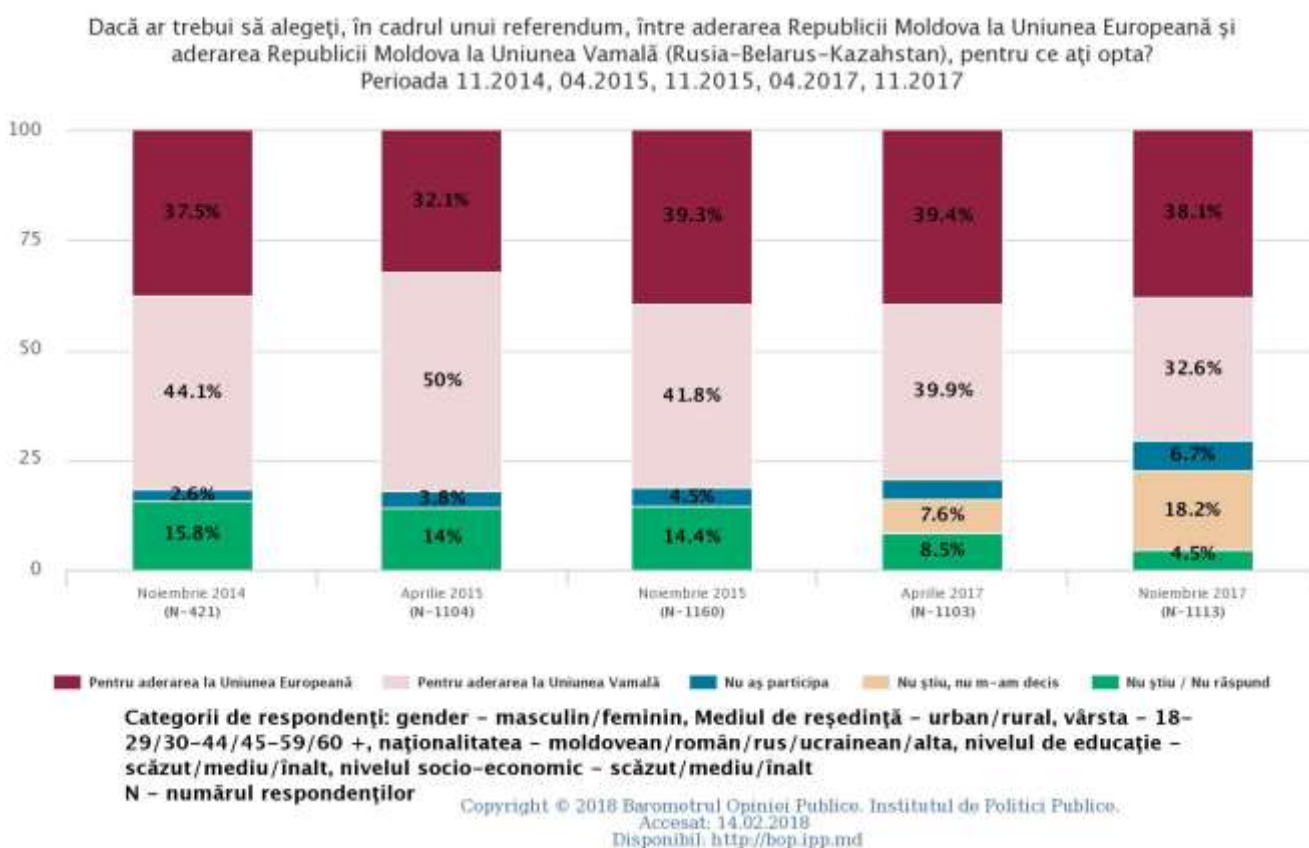
Cuprins

Introducere	2
Context.....	3
Metodologie.....	7
Monitorizare – săptămâna 1.....	10
Monitorizare – săptămâna 2.....	11
Concluzii privind ponderea canalelor de informare și a prezenței liderilor internaționali.	13
Ce fel de opinie despre liderii internaționali formează televiziunea în Republica Moldova?.....	14
Ce fel de știri difuzează media rusă - narativele principale ale propagandei ruse.	18
Căile de soluționare a problemei – noua lege ”anti-propagandă”.....	20
Soluții de politici și acțiuni pentru protejarea spațiului televizat de conținutul manipulator.	21
Rezultatele monitorizării primelor șase zile de aplicare a legii ”anti-propagandă”.....	23
Soluții non-legislative pentru protejarea spațiului televizat față de manipularea externă.....	24
Concluzii.....	25
Anexă. Specificul consumului mediatic în RM și impactul asupra preferințelor (geo)politice.....	27

Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului “Watchdog.MD: Whistle-blowers in Energy and Public Policies in Moldova” implementat cu suportul financiar a European Endowment for Democracy (EED). Conținutul nu reprezintă neapărat opinia oficială a EED. Responsabilitatea pentru informații și viziunile exprimate aparțin integral autorilor.

Introducere.

În Republica Moldova subiectul orientării externe determină în mare măsură viața politică și rezultatele alegerilor pe parcursul multor ani. Împărțirea alegătorilor în două grupuri generice pro-europeni și pro-ruși este recunoscută în țară și peste hotarele ei. Politicienii joacă pe preferințele geo-politice ale alegătorilor. Dezbaterile politice interne sunt dominate ani la rând de subiecte geo-politice. Fenomenul poate fi tratat drept negativ sau pozitiv, cert este că el există. Preferința pentru una dintre cele două opțiuni politice a variat destul de mult pe parcursul anilor, stabilizându-se la o relativă paritate de câțiva ani (Graficul 1)¹.

Grafic 1. Evoluția preferințelor de orientare externă în Republica Moldova (2014-2017)

Dacă vom încerca să dăm o apreciere obiectivă acestui fenomen, cu greu vom găsi explicații. Începând cu anul 2011, opțiunea pro-europeană a cunoscut o scădere aproape constantă, ajungând de la 55% în 2010, la sub 40% în 2016. Cea mai răspândită explicație este asocierea imaginii UE și a partenerilor vestici în general cu guvernările nepopulare și corupte

¹ <http://bop.ipp.md/>

din Republica Moldova. Ar părea că este o explicație plauzibilă, totuși, o legătură clară între cele două ratinguri este greu de determinat. Conform datelor BOP din 2017, opțiunea pro-europeană a crescut mult în timp ce ratingul majorității de guvernare rămâne extrem de mic. Dacă pentru anii 2013-2014 mai putem observa o anumită paritate între ratingul cumulat al partidelor de guvernare și opțiunea pro-UE, atunci după 2015 cea din urmă este de 6-7 ori mai mare decât ratingul guvernării. Drept urmare, această ipoteză nu prea ține.

Cu atât mai mult nu poate fi explicat rațional faptul creșterii popularității opțiunii pro-ruse în 2014-2015. În această perioadă Rusia s-a lovit de probleme economice serioase cauzate de sancțiuni. Intervenția militară în Ucraina, în mod normal, nu ar trebui să adauge popularitate acestei țări în rândurile moldovenilor.

În general, faptul că aproape jumătate din populație preferă integrarea în Uniunea Vamală este irațional. Standardele de viață, nivelul de bunăstare, calitatea serviciilor publice, a justiției și a vieții în general sunt mult mai ridicate în UE. Pentru moldovenii, care consideră că sărăcia și corupția sunt principalele probleme ale țării, este nefiresc pentru ei să caute soluția într-o zonă cu un nivel la fel de ridicat de inechitate socială și corupție, mai ales în detrimentul opțiunii aderării la un spațiu al cărui principale valori sunt statul de drept și echitatea socială.

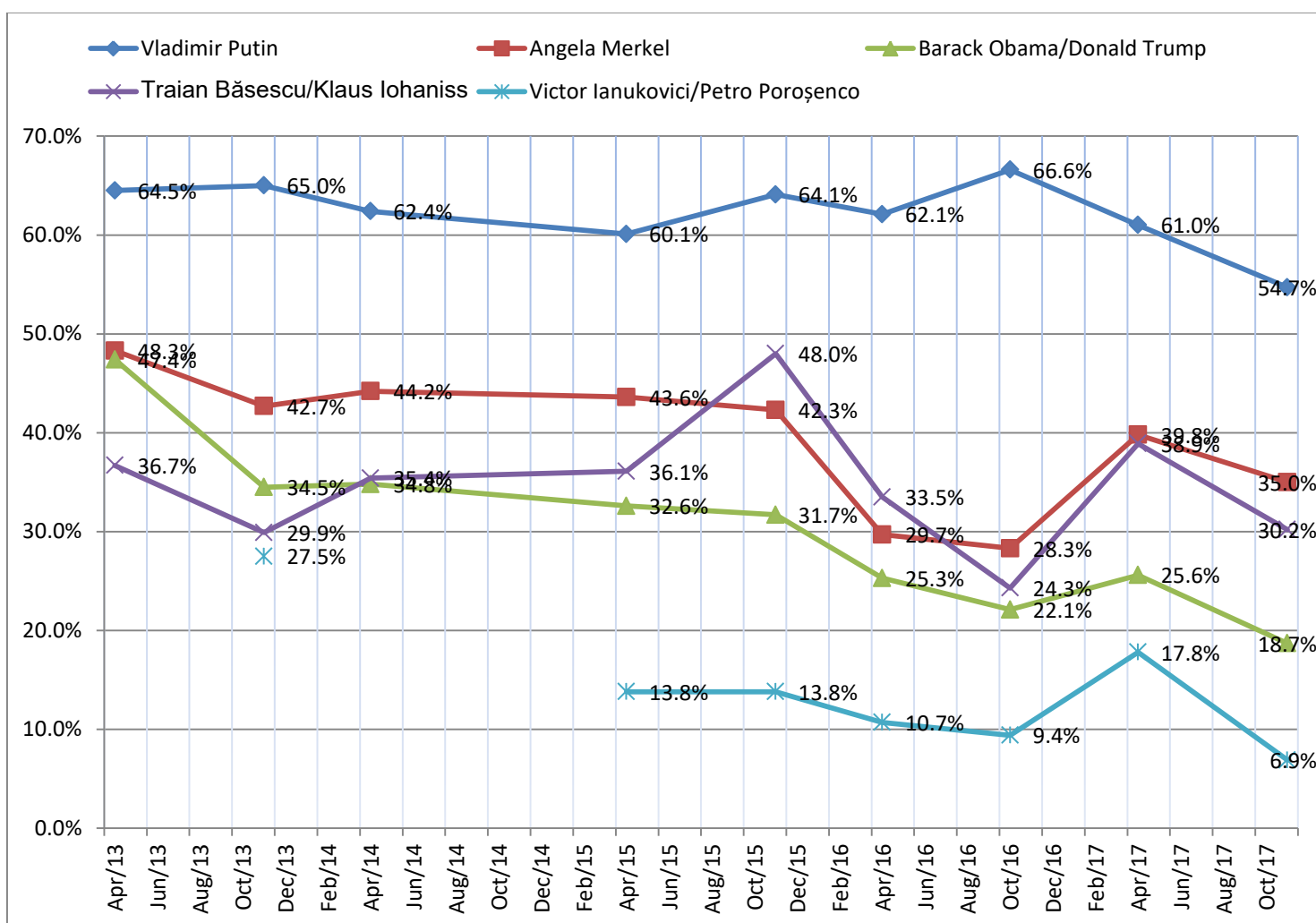
În acest studiu ne-am propus să înțelegem de ce mulți moldoveni votează contrar rațiunii elementare, de ce aleg o regiune nedemocratică, chiar dacă țin foarte mult la dreptul său de a decide prin vot. Vom încerca să înțelegem cum reușește Federația Rusă să atragă cetățenii moldoveni, să îi facă să opteze pentru opțiunea evident, mai proastă. În contextul discuțiilor la nivel internațional despre imixtiunea Federației Ruse în alegerile din diferite țări, existența unui astfel de paradox în Republica Moldova ridică în mod firesc întrebarea despre metodele pe care le folosește Moscova pentru a influența comportamentul electoral al alegătorilor moldoveni.

Context.

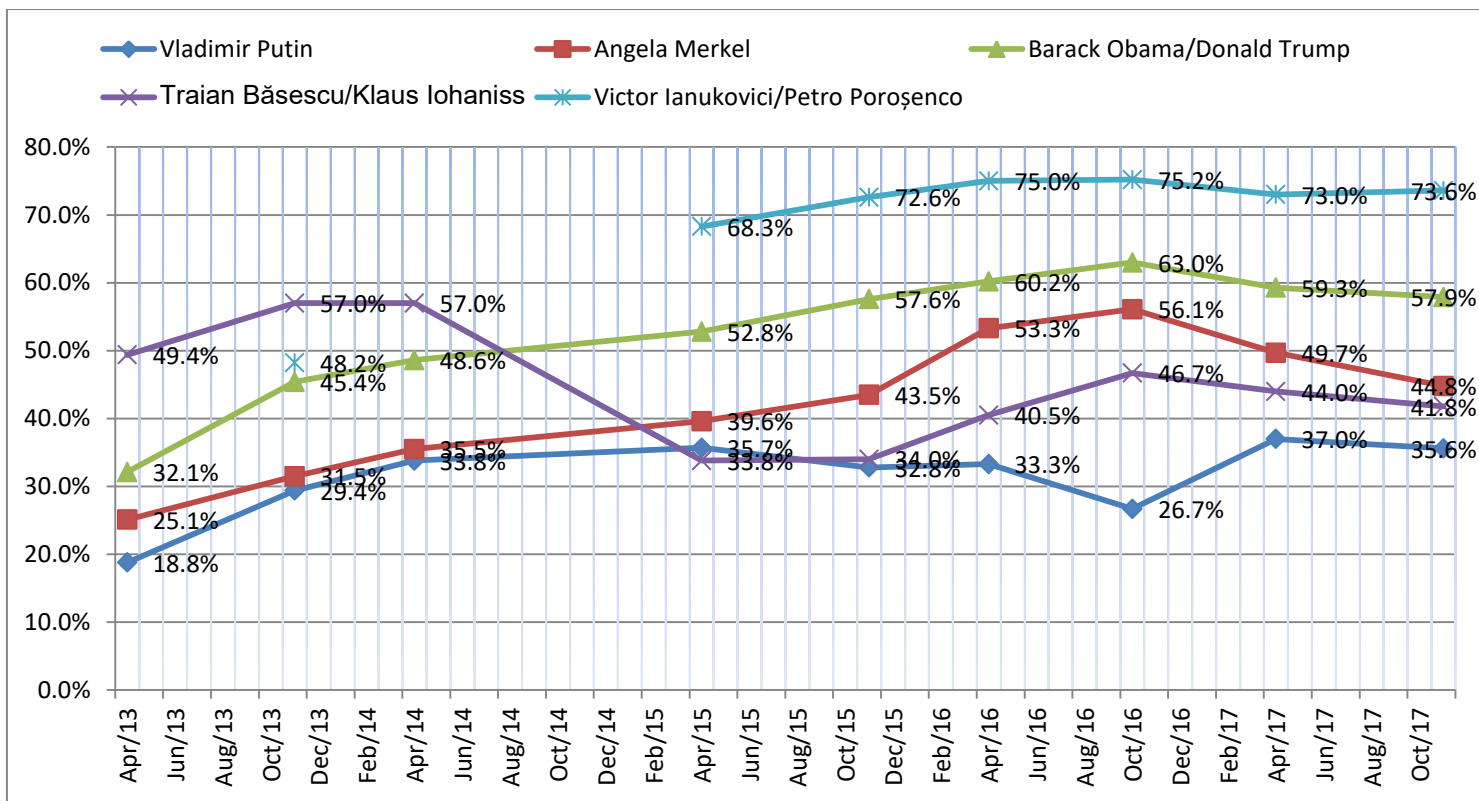
Pentru a putea înțelege cum se formează opinia alegătorilor moldoveni despre opțiunile geo-politice trebuie să înțelegem din ce surse și ce fel de informații primesc alegătorii. În mod firesc, acumulând și analizând pe parcursul anilor informații despre un anumit fenomen, se formează o opinie asupra acestuia. Până a trece la analiza acestora, vom căuta mai multe detalii despre opinia moldovenilor față de opțiunile pro-vest și pro-est. Din datele sociologice putem desprinde o altă tendință, care are o legătură directă cu opțiunea de

orientare geo-politică. Pentru a putea determina tendințele felului în care sunt informați cetățenii RM, avem nevoie să identificăm un element care poate fi direct măsurat în baza datelor sociologice. Avem nevoie să comparăm prezența cantitativă și calitativă a respectivului fenomen în sursele de informare a cetățenilor și în sondajele de opinie. Din datele disponibile, cel mai relevant este nivelul de încredere/neîncredere în liderii politici internaționali. Acesta este prezent în măsurările multianuale ale Barometrului de Opinie Publică și poate fi măsurat în sursele de informare.

Pentru relevanță, am sistematizat datele privind nivelul de încredere/neîncredere în liderii politici cei mai relevanți: președinții Federației Ruse, președinții SUA, cancelarul german, președinții României și Ucrainei. Am inclus perioada 2013-2017 (Grafic 2 și 3).

Grafic 2. Evoluția nivelului de încredere pozitivă (înaltă/oarecare) în liderii politici internaționali conforma datelor BOP (2013-2017).

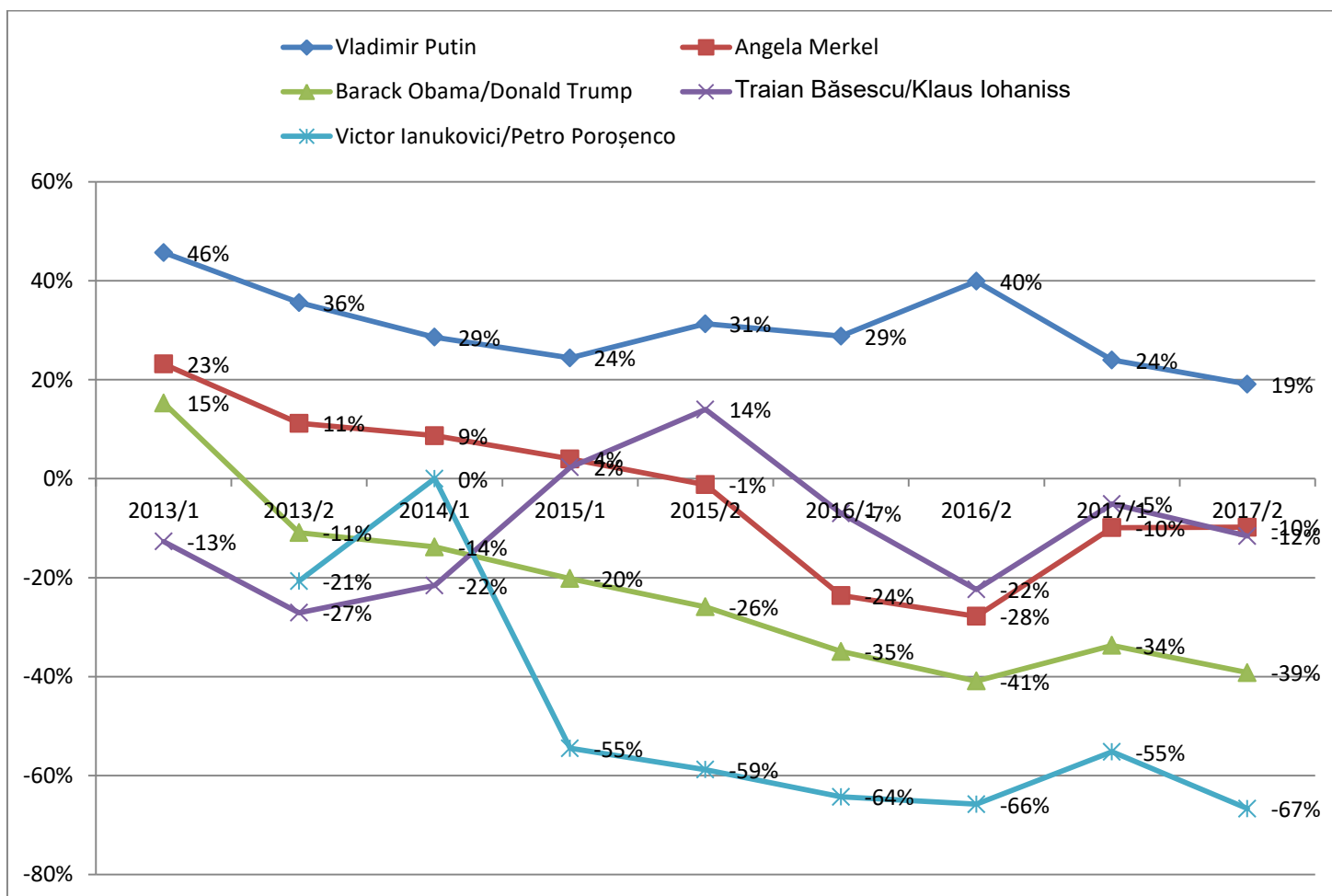
Grafic 3. Nivelul de neîncredere în liderii internaționali (nu prea am/deloc nu am încredere) conform datelor BOP (2013-2017)

Din cele două grafice observăm o evoluție cu adevărat spectaculoasă în ultimii 4 ani. În primul rând trebuie să remarcăm ratingul pozitiv foarte înalt al lui Vladimir Putin, acesta are o popularitate de peste 60%, cu o singură excepție în cel mai recent sondaj, unde a căzut la 54%. Acest fapt îl face pe Putin cel mai popular politician din Republica Moldova în toți acești ani cu valori mai mult decât duble față de oricare alt politician local. Nu putem să nu remarcăm o altă tendință – gradul de recunoaștere al lui Putin în rândul respondenților este practic de 100%. În nici unul din sondajele examinate procentul celor care spun că nu au auzit despre Vladimir Putin nu ajunge măcar la 1%. Un astfel de grad de recunoaștere nu are nici un politician local, nu tocmai lideri internaționali.

O altă tendință clară este scăderea constantă și practic sincronă a nivelului de încredere și creșterea neîncrederii în liderii vestici (inclusiv președintele ucrainean). Dacă nivelul de neîncredere în cancelarul german și președintele american erau de 25-30% în 2013, acesta a ajuns la 55-60% în 2016, cu o ușoară redresare în 2017. Acest fenomen este cu atât mai straniu, având în vedere că nu au avut loc modificări cardinale în politica dusă de acești lideri

în țările lor, în politica internațională sau, cu atât mai mult, în raport cu Republica Moldova. Lucru care nu poate fi spus despre Vladimir Putin, mai ales având în vedere intervenția Rusiei în Ucraina. Și mai izbitor arată ratingul lui Petro Poroșenco, or acesta promovează o politică destul de prietenoasă în raport cu Republica Moldova, fiind chiar asociat cu țara noastră datorită trecutului său.

Pentru o imagine și mai clară, am creat o evoluție a raportului între nivelul de încredere și neîncredere în liderii politici externi (Graficul 4).

Graficul 4. Evoluția raportului dintre nivelul de încredere și neîncredere în liderii politici internaționali conform datelor BOP (2013-2017)

Observăm că în 2013, atât imaginea lui Vladimir Putin, cât și a liderilor german și americani erau mai mult pozitive decât negative în Republica Moldova. În acest fel, în 2016 și 2017, Putin a rămas singurul lider internațional cu o imagine mai mult pozitivă în Republica Moldova. Mai mult ca atât, Putin este singurul politician care are o imagine pozitivă mai mult

decât negativă – conform datelor BOP din noiembrie 2017, nici unul din politicienii locali din Republica Moldova nu are un nivel de neîncredere mai mic de 60%.

Drept concluzie la această etapă putem constata o deteriorare vădită a imaginii liderilor internaționali în ultimii ani, cu un efect foarte pronunțat în cazul liderilor blocului vestic și o menținere a la nivel pozitiv a imaginii lui Vladimir Putin. Perioada în care a scăzut popularitatea opțiunii de integrare europeană în detrimentul celei pentru Uniunea Vamală se sincronizează cu tendințe similare în evoluția nivelului de încredere a liderilor politici din cele două blocuri.

Nivelul de încredere a moldovenilor în conducătorii statelor și blocurilor politice care constituie cele două opțiuni geo-politice este un indicator foarte relevant. Dacă cetățenii moldoveni apreciază pozitiv munca conducătorului politic, înseamnă că agreează rezultatele acesteia. Dacă nivelul de încredere în conducătorii străini este mic, înseamnă că respondenții nu apreciază pozitiv modelul de dezvoltare – rezultat al activității acestor lideri. Cu alte cuvinte, dacă moldovenii cred că Federația Rusă este guvernată bine și ar prefera un astfel model de dezvoltare și în țara noastră, nivelul lor de încredere în Vladimir Putin va fi înalt. Dacă nivelul de încredere în Angela Merkel a scăzut, atunci moldovenii cred că aceasta este un conducător prost și nu doresc aplicarea unui astfel model în Republica Moldova.

Iar aceste tendințe sunt cu atât mai stranii pe fonul succeselor economice din UE și SUA și problemelor economice din Rusia. Nu mai menționăm despre ajutorul financiar generos oferit anual de țările vestice Republicii Moldova.

Nivelul de încredere în liderii internaționali este la fel de irațional ca și preferințele geo-politice în RM, tendințele de evoluție a acestor două fenomene sunt foarte asemănătoare. Fiind similare, este clar că în pentru formarea acestor două opinii au fost aplicate metode similare. Cauzele raitingului ridicat al lui Putin și a preferințelor pentru Uniunea Vamală (euro-asiatică) sunt aceleași. Dacă vom înțelege cum se formează opinia despre liderii politici internaționali, vom putea înțelege implicit cum se formează opinia despre țările/blocurile conduse de aceștia.

Metodologie.

Pentru a putea înțelege cum s-au format opiniile cetățenilor din RM față de liderii politici internaționali, trebuie să examinăm câtă și ce fel de informație despre activitatea

acestora consumă respondenții. Conform aceluiași Barometru al Opiniei Publice, televiziunea este prima sau a doua sursă de informare pentru 80% dintre respondenți. Pentru 56% este sursă principală. Internetul este sursă importantă pentru 48%, pentru 27% este cea mai importantă. 85% dintre cetățenii moldoveni privesc televizorul zilnic sau de câteva ori pe săptămână. Aproape 60% accesează internetul zilnic sau de câteva ori pe săptămână².

Observăm că televiziunea rămâne sursa dominantă de informare, chiar dacă este completată de internet. Discrepanța mare între cei care utilizează zilnic internetul (49%) și cei care îl numesc principală sursă de informare (27%) se explică că internetul este utilizat pentru necesități personale, de lucru sau uzuale, iar știrile televizate pentru informare. Deoarece internetul este o sursă de informare cu impact mult mai mic decât televiziunea și este foarte segmentat pe portaluri, rețele sociale din care este practic imposibil să determinăm ponderea fiecărei informații apărute, vom analiza pentru studiul nostru doar conținutul televizat.

Fără să subestimăm importanța informării din internet, putem la etapa aceasta doar să identificăm exemple și foarte puține date măsurabile pe acest spațiu informațional, Spațiul televizat, însă, este posibil de măsurat în cifre foarte precise. Mai mult, concluziile valabile pentru monitorizarea televiziunilor sunt valabile pentru 80% din populație, ceea ce este o pondere mai mult decât reprezentativă.

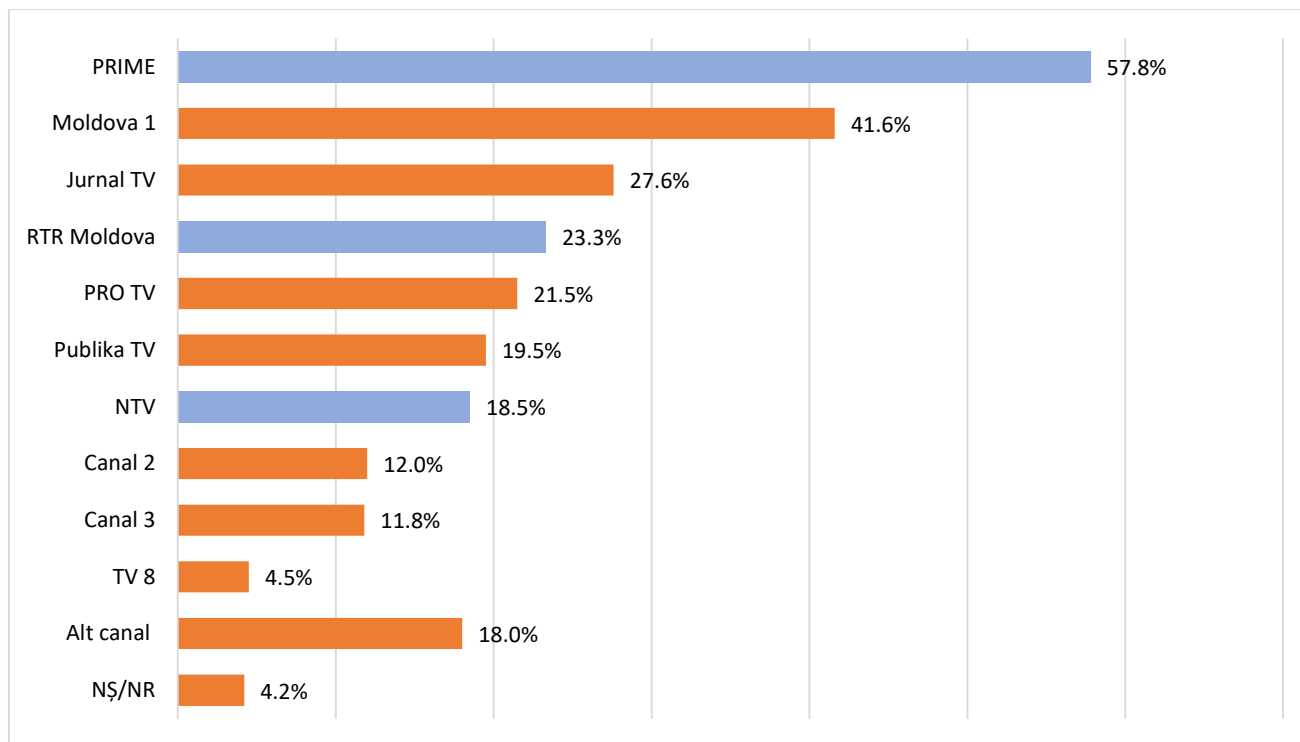
Pentru a putea măsura impactul fiecărei știri la fiecare televiziune monitorizată, vom utiliza ponderea acesteia în preferințele cetățenilor. Vom sistematiza și analiza conținutul principalelor buletine de știri de la cele mai importante 10 canale TV. Va fi sistematizat doar conținutul buletinelor difuzate în prime-time (18:00-23:00), doar un singur buletin de știri pe zi. La posturile TV din top 10 care retransmit conținut informativ din afara RM va fi monitorizat și principalul buletin de știri retransmis (Pervii Kanal, Rossia 1, ProTV și NTV).

Pentru fiecare știre obișnuită (cu durata de 50 sec – 1,5 minute) va fi acordat un punctaj reieșind din ponderea televiziunii în cauză. Ponderile sunt indicate în Graficul 5. Dacă o televiziune are 40% pondere, înseamnă că este o sursă importantă de informare pentru 40% din cetățeni. Fiecare știre care ne interesează la acest post TV va fi calculată cu un punctaj de 0.4 puncte. În așa fel vom putea vedea nu doar numărul, dar și ponderea știrilor³.

---

² <http://bop.ipp.md/> BOP, noiembrie 2017.

³ Pentru știrile monitorizate la Pervii Kanal a fost aplicat un amplificator prin reducere cu 1/3 datorită începerii principalului buletin de știri abia la 21:50. Dacă o știre la Prime în buletinul de la ora 21:00 este punctată cu 0.58, atunci cea retransmisă de la Pervii Kanal doar cu 0.383.

Graficul 5. Ponderea fiecărei televiziuni (top 10) – procentul de respondenți care au indicat respectivul post TV între cele trei din care se informează cel mai des.

Pe lângă sistematizarea numărului de știri despre liderii politici (șefi de state) externi, vom sistematiza și contextul în care este prezentat fiecare lider în aceste știri. În dependență de felul în care este scrisă, montată, prezentată știrea, în dependență de accente și însăși subiectul știrii, aceasta poate să prezinte protagonistul (liderul de stat) în lumină pozitivă, negativă sau neutră. Este clar că un cumul de știri consumate despre un subiect (în cazul nostru, lider de stat) creează într-un final opinia spectatorilor despre acesta, sau, cel puțin, o influențează foarte mult.

Am ales să monitorizăm câte o săptămână la distanțe considerabil de timp, câte un buletin de știri zilnic la fiecare post, așa cum s-a explicat.

Reiterând – am monitorizat timp de două săptămână prezența liderilor politici externi în principalele buletine de știri ale Republicii Moldova, marcând punctaj și context pentru fiecare apariție în dependență de ponderea televiziunii în cauză și felul în care știrea respectivă influențează opinia despre acest lider.

Monitorizare – săptămâna 1.

Prima săptămână monitorizată a fost 6-12 septembrie 2017. În tabelul 1 este sistematizarea tuturor rezultatelor, adică ce pondere în informarea despre liderii internaționali a ocupat fiecare dintre ei și care a fost ponderea de știri pozitive, negative și neutre despre aceștia.

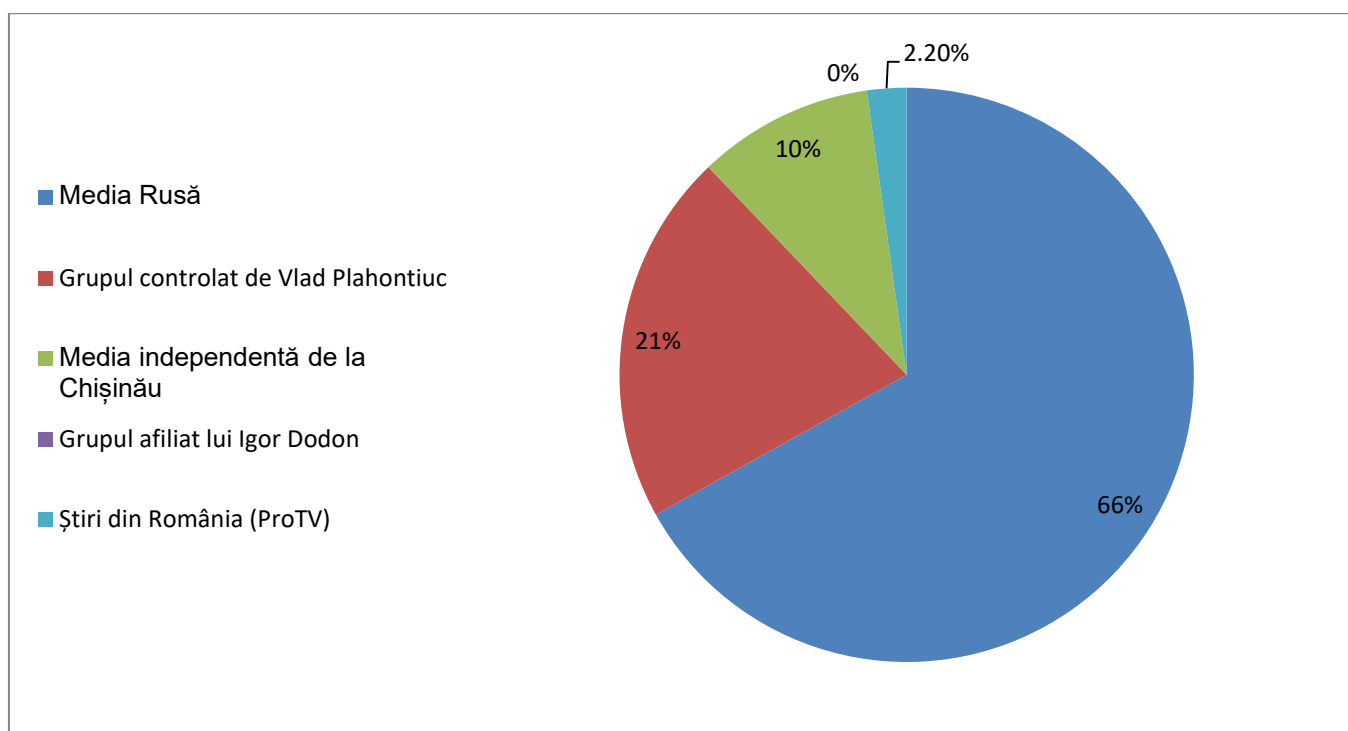
	Nume prenume lider	POZITIV	NEGATIV	NEUTRU	TOTAL	Raport
Sep-17	Vladimir Putin	24.542	0.51	0.91	25.962	24.032
6-12 sep	Angela Merkel		1.05	0.363	1.413	-1.05
	Emanuel Macron	2.03		0.26	2.29	2.03
	Theresa May	0.22	0.66	0.42	1.3	-0.44
	Fedreica Mogherini		0.79		0.79	-0.79
	Klaus Iohannis	0.4			0.4	0.4
	Donald Trump	1.62	9.453	1.343	12.416	-7.833
	Petro Poroșenko	1.2	2.413		3.613	-1.213
	Ilham Aliev		0.8		0.8	-0.8
	Dilma Rusev		0.29		0.29	-0.29
	Mu Chzhe In			0.363	0.363	0
	Recep Taip Erdogan			0.16	0.16	0
	Sinzo Abbe	2.163			2.163	2.163
	Kim Jong Un	1.78	1.62	1.39	4.79	0.16
	Justin Trudeau	0.29			0.29	0.29
	Aun San Si Jin		0.16		0.16	-0.16
	Alexandr Lukașenko		0.26		0.26	-0.26
	Enrique Pena Neto	1.07		0.51	1.58	1.07

Tabelul 1. Rezultatele monitorizării TV pentru prima săptămână.

Concluziile monitorizării primei săptămâni sunt mai mult decât grăitoare:

- 41,6% din totalitatea știrilor despre activitatea liderilor internaționali în spațiul informațional televizat din RM sunt știri pozitive despre Vladimir Putin;
- 44% dintre știrile despre liderii internaționali la Top 10 TV din RM sunt știri despre Vladimir Putin;
- 69,4% dintre știrile pozitive despre liderii internaționali sunt știri despre Vladimir Putin;
- 52% dintre știrile negative despre liderii internaționali sunt despre Donald Trump, știrile negative despre Putin constituie numai 2,8%;
- Știrile despre Vladimir Putin au o pondere de două ori mai mare decât cele despre președintele american și de 18 ori mai mare decât despre Angela Merkel;

- Televiziunile controlate de statul rus dețin o pondere de 66% în știrile despre liderii internaționali în spațiul televizat informațional al RM (Pervîi Kanal, RTR, Rossia 1, NTV) Graficul 6. Pe locul doi, la distanță mare, vin canalele TV controlate direct sau indirect de guvernarea de la Chișinău (Prime, Moldova 1, Publika TV, Canal 2 și Canal 3), televiziunile independente de la Chișinău (JurnalTV, ProTV Chișinău și TV8) dețin împreună doar 10% din această pondere. Postul NTV Moldova, controlat de persoane afiliate președintelui Dodon, nu au inclus nici o știre despre politica externă în buletinele lor din săptămâna monitorizată. Media românească deține doar puțin peste 2% prin prezența ProTV.

Graficul 6. Ponderea grupurilor media în reflectarea activității liderilor de state (6-12 septembrie 2017).

Monitorizare – săptămâna 2.

Cea de-a doua săptămână monitorizată este perioada 15-21 ianuarie 2018⁴. În Tabelul 2 sunt prezentate rezultatele acestei monitorizări.

⁴ Săptămânile supuse monitorizării au fost selectate absolut aleatoriu, reieșind din capacitatea de monitorizare care a fost realizată în regim de vizionare a fiecărui buletin de știri vizat. Pentru prima săptămână de monitorizare a fost nevoie de mai mult de 4 săptămâni pentru a putea documenta toate buletinele de știri.

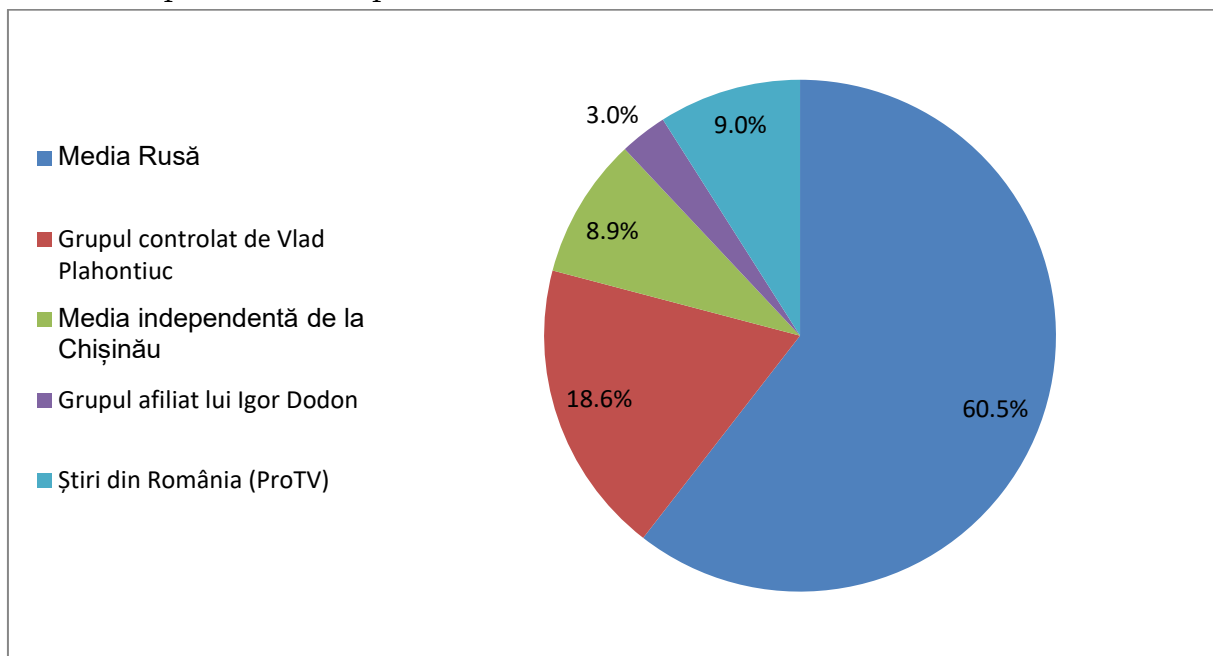
	Nume prenume lider	POZITIV	NEGATIV	NEUTRU	TOTAL	Raport
Jan-18	Vladimir Putin	13.08	0.41	0.22	13.71	12.67
15-21 ian	Angela Merkel		0.38		0.38	-0.38
	Emanuel Macron			0.19	0.19	0
	Alexandr Vuchich	1.15				
	Theresa May	0.22		0.64	0.86	0.22
	Klaus Iohannis	2.14	0.22	3.97	6.33	1.92
	Donald Trump	1.37	4.19	0.82	6.38	-2.82
	Petro Poroșenko	0.19	1.26	1.03	2.48	-1.07
	Ilham Aliev	0.19			0.19	0.19
	Milosh Zeman			0.24	0.24	0
	Nursultan Nazarbaev	1.37			1.37	1.37
	Paolo Gentiloni	0.23			0.23	0.23
	Papa Francisc	0.28		0.28	0.56	0.28
	Recep Taip Erdogan	0.65		0.66	1.31	0.65
	Sinzo Abbe	0.42		0.86	1.28	0.42
	Kim Jong Un		0.41	0.23	0.64	-0.41

Tabelul 2. Rezultatele monitorizării reflectării activității liderilor de stat în perioada 15-21 ianuarie 2018.

Primul lucru care trebuie remarcat este cantitatea mult mică de știri despre activitatea liderilor internaționali în această perioadă. Concluziile monitorizării date sunt următoarele:

- 36,1% din totalitatea știrilor despre activitatea liderilor internaționali în spațiul informațional televizat din RM sunt știri pozitive despre Vladimir Putin;
- 38% dintre știrile despre liderii internaționali la Top 10 TV din RM sunt știri despre Vladimir Putin;
- 61% dintre știrile pozitive despre liderii internaționali sunt știri despre Vladimir Putin;
- 61% dintre știrile negative despre liderii internaționali sunt despre Donald Trump, în timp ce știrile similare despre Putin constituie doar 6%;
- Știrile despre Vladimir Putin au o pondere de două ori mai mare decât cele despre președintele american și de 36 ori mai mare decât despre Angela Merkel;
- Televiziunile controlate de statul rus dețin o pondere de 60% în știrile despre liderii internaționali în spațiul televizat informațional al RM (Pervîi Kanal, RTR, Rossia 1, NTV) Graficul 7. Pe locul doi, la distanță mare, vin canalele TV

controlate direct sau indirect de guvernarea de la Chișinău (Prime, Moldova 1, Publika TV, Canal 2 și Canal 3) cu 18,6%, televiziunile independente de la Chișinău (JurnalTV, ProTV Chișinău și TV8) dețin împreună doar 9% din această pondere. Postul NTV Moldova, controlat de persoane afiliate președintelui Dodon, a avut o pondere de doar 3%. Media românească a deținut o pondere de 9% prin intermediul ProTV.

Graficul 7. Ponderea grupurilor media în reflectarea activității liderilor de state (15-21 ianuarie 2018).

Concluzii privind ponderea canalelor de informare și a prezenței liderilor internaționali.

Cele două săptămâni monitorizate demonstrează prin indici cantitativi influența disproporțională a televiziunilor ruse asupra spațiului informațional din RM. Prin doar 3 televiziuni retransmise de radiodifuzori locali (Pervii Kanal, NTV și Rossia 1), Federația Rusă deține poziție dominantă în informarea telespectatorilor moldoveni despre politica internațională. Reflectarea activității liderilor de state este poate cel mai elocvent marker al acestei situații. Chiar și poziția ceva mai puternică a postului ProTV în săptămâna a doua de monitorizare este una datorată circumstanțelor și nu politicii editoriale a acestui canal din România. Ponderea mai mare a acestuia se datorează exclusiv faptului că a fost perioada căderii Guvernului de la București și consultărilor active cu implicarea șefului statului – Klaus Iohannis. În alte condiții, știrile despre politica din România în general și activitatea

președintelui ajung foarte sporadic în spațiul informațional televizat din RM. În prima săptămână a existat o singură știre cu participarea președintelui român, și aceea la Moldova 1 și nu la ProTV București.

Federația Rusă nu deține o poziție dominantă în spațiul informațional al RM în general, cetățenii moldoveni se informează prioritar din buletine de știri locale. Dar anume în ceea ce ține de informarea despre subiecte externe, televiziunile ruse dețin o poziție dominantă. Așa cum am arătat în partea introductivă, anume opinia despre opțiunea geopolitică este una determinantă în formarea comportamentului electoral. Iar pe acest segment, Federația Rusă generează peste jumătate din informațiile care sunt consumate de alegătorii moldoveni. Simplu spunând, Federația Rusă influențează în proporție de peste 50% formarea opiniei despre opțiunile geo-politice în Republica Moldova.

Problema este mai largă decât ponderea ridicată a știrilor provenite din Federația Rusă. Nu putem să nu remarcăm cantitatea extrem de mică de știri despre politica internațională la televiziunile locale. Acestea acordă o atenție sporită știrilor interne de orice tip, neglijând componenta internațională. Se poate de constatat și lipsa unei politici redacționale consistente privind știrile externe la absolut toate televiziunile din RM. Nu există nici un fel de priorități constante pe subiectele care să fie incluse în buletinele de știri, nu se depune efort pentru a urmări ponderea prezenței țărilor și politicianilor externi în știri. În același timp, agenda geopolitică este prioritatea absolută a televiziunilor ruse.

Ce fel de opinie despre liderii internaționali formează televiziunea în Republica Moldova?

Cantitatea totală de informații de orice fel formează în final opinia persoanei despre un fenomen sau altul. La fel este și în cazul liderilor de state. Vom sistematiza raportul dintre cantitatea de știri pozitive și negative despre liderii politici internaționali la televiziunile din RM. În tabelul 3 avem sistematizarea acestora pe fiecare dintre cele două săptămâni.

	Lider politic	Raport		Lider politic	Raport
Săpt 1	Vladimir Putin	24.032	Săpt 2	Vladimir Putin	12.67
	Angela Merkel	-1.05		Angela Merkel	-0.38
	Emanuel Macron	2.03		Emanuel Macron	0
	Theresa May	-0.44		Alexandr Vuchich	1.15
	Fedreica Mogerini	-0.79		Theresa May	0.22

	Klaus Iohannis	0.4		Klaus Iohannis	1.92
	Donald Trump	-7.833		Donald Trump	-2.82
	Petro Poroșenko	-1.213		Petro Poroșenko	-1.07
	Ilham Aliev	-0.8		Ilham Aliev	0.19
	Dilma Rusev	-0.29		Milosh Zeman	0
	Mu Chzhe In	0		Nursultan Nazarbaev	1.37
	Recep Taip Erdogan	0		Paolo Gentiloni	0.23
	Sinzo Abbe	2.163		Papa Francisc	0.28
	Kim Jong Un	0.16		Recep Taip Erdogan	0.65
	Justin Trudeau	0.29		Sinzo Abbe	0.42
	Aun San Si Jin	-0.16		Kim Jong Un	-0.41
	Alexandr Lukașenko	-0.26			
	Enrique Pena Neto	1.07			

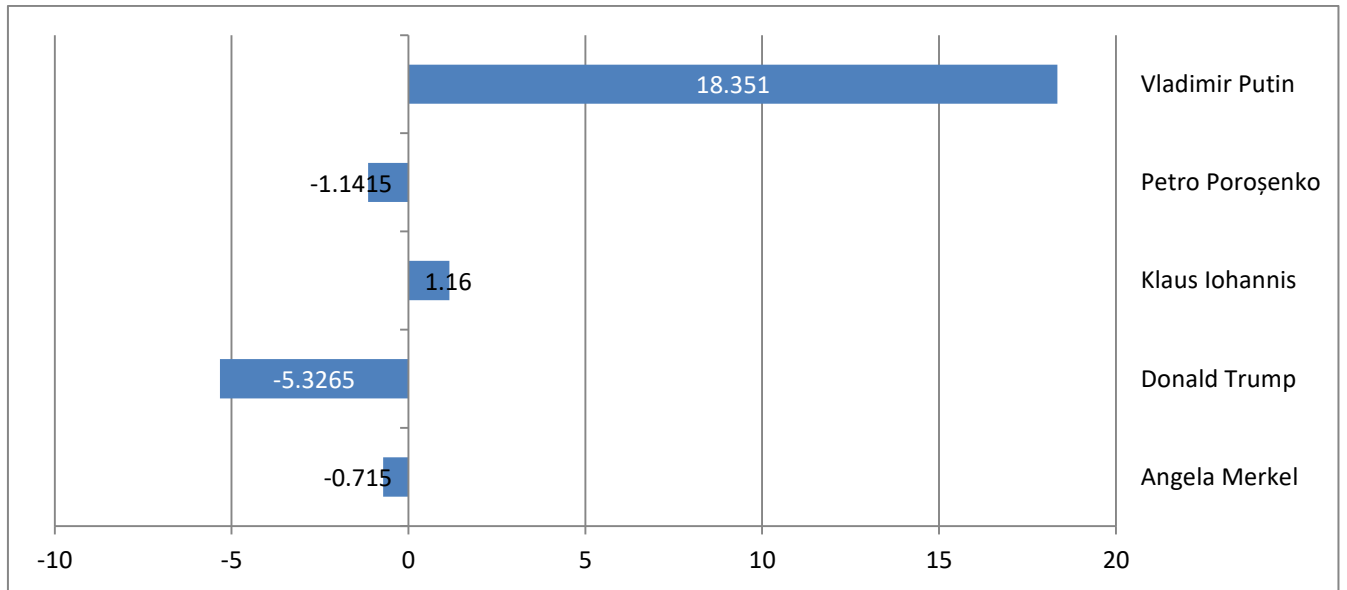
Tabel 3. Raportul dintre ponderea știrilor pozitive și negative despre liderii de state în spațiul informațional televizat din RM.

Pentru o vizualizare mai practică, vom prezenta mai jos un grafic cumulat pe acei lideri politici internaționali încrederea în care poate fi definită în baza datelor sociologice (Graficul 8). Am realizat media dintre rapoartele pe cele două săptămâni. Pentru o comparație mai comodă, vom plasa alăturat raportul între nivelul de încredere pozitivă și negativă în aceeași lideri politici conform datelor BOP din noiembrie 2017 (Graficul 9).

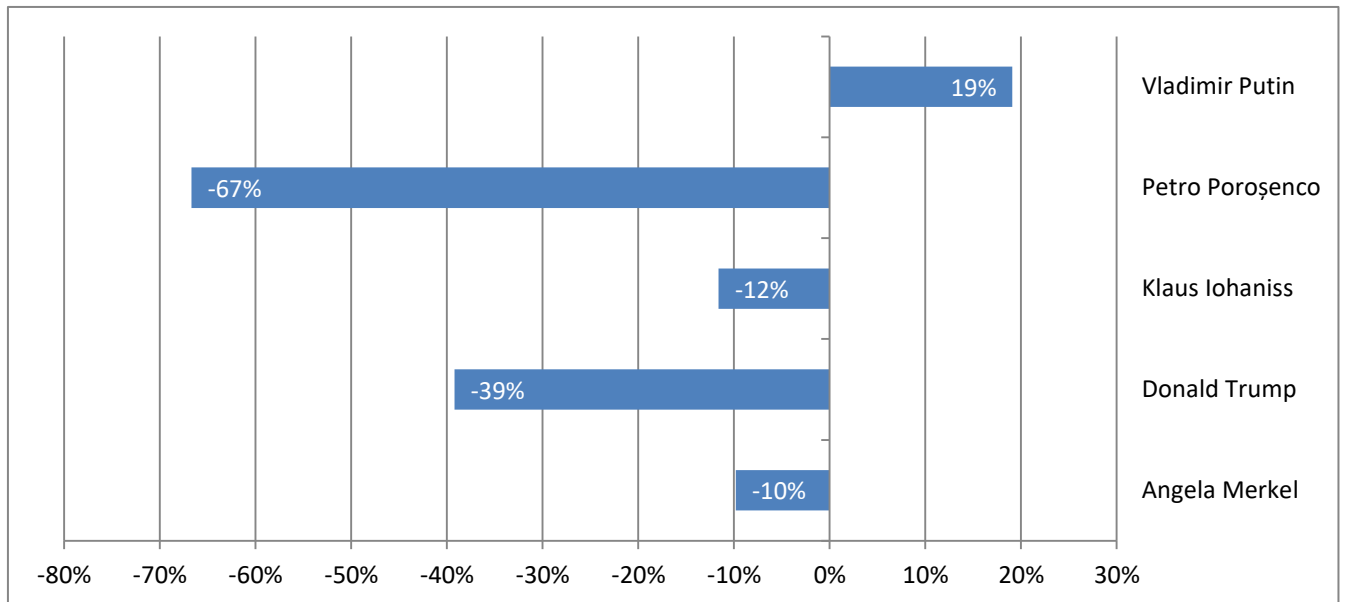
Practic, comparația dintre cele două denotă cauza paradoxului legat de imaginea liderilor politici internaționali. Dacă vom suprapune cauzele obiective care trebuie să condiționeze imaginea acestora și conținutul spațiului informațional, vom înțelege că ratingul fiecărui lider este absolut firesc. La această etapă putem concluziona că datorită prezenței mediatice masive, Federația Rusă reușește să crească artificial nivelul de încredere în Vladimir Putin și, la fel artificial, să scadă nivelul de încredere în liderii blocului vestic.

Pentru a înțelege și mai bine cum anume modelează Federația Rusă opinia publică despre cei 5 lideri internaționali, vom sistematiza sursele din care provin știrile despre aceștia (Tabelul 4).

Graficul 8. Raportul dintre ponderea știrilor pozitive și negative despre liderii politici externi în spațiul informațional televizat din RM (pentru ambele săptămâni monitorizate)

Graficul 9. Raportul dintre nivelul de încredere pozitivă și neîncredere în liderii politici internaționali (BOP, Noiembrie 2017)

		Media rusă	Grupul controlat de către V. Plahotniuc	Media independentă de la Chișinău	Media afiliată lui I. Dodon	Media românească (ProTV)
Săpt 1	Angela Merkel	48%	27%	25%		
	Donald Trump	64%	22%	12%		2%
	Klaus Iohannis		100%			
	Petro Poroșenko	31%	62% ⁵	7%		
	Vladimir Putin	88%	4%	6%		2%
Săpt 2	Angela Merkel	100%				
	Donald Trump	58%	11%	16%		15%
	Klaus Iohannis	7%	48%	17%	3%	24%
	Petro Poroșenko	92%	8%			
	Vladimir Putin	86%	8%	2%	3%	2%

Tabelul 4. Sursele de știri despre liderii de state conform ponderii acestora.

Observăm un impact direct, vizibil și din Graficul 9. Liderii politici ai căror activitatea este reflectată preponderent în RM prin intermediul mass-mediei ruse (Putin, Merkel, Trump, Poroșenko) sunt afectați de o deviere anormală a nivelului de încredere. Practic, Rusia deține o poziție dominantă în informarea despre propria țară, Ucraina, UE și SUA. Datorită acestui instrument, aceasta reușește să modeleze opinia moldovenilor despre aceste țări. Cu totul alta este situația în cazul lui Klaus Iohannis, acesta nu apare în știrile ruse și nu este atât de puternic afectat. În cazul președintelui României putem intui un impact indirect al imaginii negative construite de presa rusă țărilor europene.

Reflectarea activității liderilor internaționali este un indicator atât de sensibil, încât îl putem lejer transpune pe întreaga informare despre cele două blocuri geo-politice: vestic (UE și SUA) și estic (în jurul Federației Ruse). Prin abundența de știri negative despre liderii vestici și știri pozitive despre Vladimir Putin, Federația Rusă distorsionează spațiul informațional moldovenesc. Aceasta este cu siguranță cauza principală a popularității nefiresc de mari a opțiunii integraționiste euro-asiatice și a diminuării vizibile a opțiunii pro-europene. Mai mult, având în vedere dominația rusă pe segmentul de formare a opiniei despre cele două direcții de integrare, popularitatea integrării europene în RM este chiar la un nivel neașteptat de ridicat.

⁵ Trebuie să precizăm că interesul sporit față de Petro Poroșenko în prima săptămână de monitorizare în mass-media locală din RM a fost cauzat de promulgarea controversatei legi privind învățământul minorităților naționale în Ucraina. A fost o știre care vizează conaționalii noștri, respectiv a devenit subiect pentru buletinele locale.

Ce fel de știri difuzează media rusă - narativele principale ale propagandei ruse.

Pe lângă modelarea prin cantitatea de știri negative despre liderii vestici și, respectiv, pozitive despre Vladimir Putin, imaginea generală indusă de presa rusă este rezultat al unei abordări strategice la capitolul mesaje. Principalul narativ prezent este construirea unui adevărat cult al personalității lui Vladimir Putin. Acesta este prezentat drept liderul perfect. Al doilea narativ prioritar este construirea unei imagini denaturate despre calitatea vieții și a guvernării în Rusia. Tipică pentru media controlată de stat din Rusia este evitarea subiectelor incomode pentru guvernare. Nici o investigație de corupție, nici un scandal legat de abuzurile demnitarilor, nici o știre despre eșecurile militare sau de guvernare nu vor ajunge în buletinele de știri rusești.

Următorul narativ strategic este construirea sistemică a unei imagini distorsionate despre țările vestice. Denigrarea liderilor acestor țări constituie prioritate centrală – aceștia sunt prezentați drept ineficienți, agresivi, îngâmfați etc.. Se construiește imaginea ”vestului în putrefacție” cu o conducere incapabilă care are un singur scop în viață – să abuzeze asupra intereselor ”firești” ale Rusiei. Statele pro-vestice sunt prezentate ca fiind dominate de probleme economice și sociale interne, cu o creștere exponențială a mișcărilor extremiste (fasciste). În contrast, Federația Rusă, prin intermediul liderului său Vladimir Putin, este prezentată ca unicul pacificator mondial.

Calitatea jurnalistică a tuturor (!) știrilor care reflectă activitatea liderilor politici externi la televiziunile ruse este sub orice nivel acceptabil de normă deontologică. Prezentarea întregului spectru de opinii, oferirea dreptului la replică, neimplicarea de termeni și expresii care pot să influențeze opinia spectatorului – toate acestea lipsesc pur și simplu. Despre o prezentare echilibrată cantitativ a liderilor internaționali și a politicienilor locali din Federația Rusă nici putem vorbi.

Un studiu de caz aparte îl merită știrile despre Vladimir Putin la cele trei posturi TV din Rusia (Pervii Kanal, Rossia 1 și NTV). Știrile despre activitatea zilnică a președintelui rus ocupă un bloc special la începutul fiecărui buletin de știri. În fapt, nu este vorba de o singură știre niciodată, sunt 3-4 știri cumulate într-un reportaj lung, care poate ajunge și la 12 minute. La toate trei posturi TV, știrile cu Putin au o structură identică. Adică acestea nici măcar nu sunt scrise în interiorul redacției, dar de serviciul de comunicare a președintelui. Până și intro-urile, imaginile de fundal și secunda în care intervine citatul video din discursul lui Putin sunt similare la fiecare post TV. Mai mult, în cele mai multe cazuri, imaginile care îl prezintă pe președintele Putin sunt similare, adică nici măcar nu sunt filmate de cameramanii respectivului canal de televiziune.

Am prezentat aceste detalii pentru a fi înțeles că ceea ce apare în buletinele de știri difuzate de televiziunile din Federația Rusă nu poate fi considerat drept informare. Acest conținut informațional nu poate fi definit altfel decât manipulare. Și, ca orice manipulare, este una rău intenționată, urmărește atingerea unor obiective politice.

Situația Republicii Moldova nu are echivalent în lume. Nu vom găsi nici o altă țară în care toată agenda de politică externă în spațiul televizat este dominată de un stat străin. Televiziunile ruse au o popularitate ridicată și alte țări din spațiul ex-sovietic, totuși, nici în Belarus, nici în Armenia sau Kyrghizia posturile retransmise din Rusia nu dețin poziție dominantă.

Nu vom sta să examinăm cauzele și istoricul problemei, cert este că e o problemă. Nu inovăm cu nimic prin concluzia că media rusă deține poziție influentă în Republica Moldova, nici că aceasta este o problemă de securitate și de imixtiune în politica internă. Ce am reuși, este să detaliez conținutul problemei și să explicăm mecanismele prin care funcționează această influență.

Spre deosebire de multe țări vestice, care s-au lovit abia recent de problema influenței mediatice ruse, în RM situația aceasta a fost neschimbată din ziua independenței și până în prezent. Televiziunile ruse au dominat mereu formarea opiniilor cetățenilor despre opțiunile geo-politice. Posturile TV care retransmit Pervii Kanal rus (în trecut ORT și Ostankino) au ocupat mereu primul loc în preferințele moldovenilor. Aceasta s-a datorat conținutului distractiv mult mai atractiv decât produsul pieței interne sau a celei românești, intereselor economice a deținătorilor de licențe televizate din țară și înțelegerilor de culise între politicienii moldoveni și cei ruși.

O altă deosebire esențială față de imixtiunea rusă în spațiul informațional din alte țări este că Republica Moldova nu este ținta unor campanii de manipulare direcționate, aceasta este pur și simplu integrată în spațiul informațional al Federației Ruse. În cazul țărilor UE se creează instituții mediatice, mesaje și narative specifice contextului local. În RM sunt livrate exact aceleași conținuturi ca și pe piața internă. Știrile și emisiunile analitice difuzate în RM sunt create pentru uz intern în Rusia. Respectiv, obiectivul principal nu este subminarea încrederii în modelul democratic și destabilizarea internă, ca în SUA și țările UE. Asupra cetățenilor moldoveni se aplică același obiectiv ca și pentru cei ruși – construirea unui cult al personalității lui Putin și încrederea în faptul că Rusia este ”raiul pe pământ” iar vestul este întruchiparea răului suprem care dorește rău ”sfintei Rusii”.

Fără să negăm rolul altor factori – biserică, rețele sociale, politicieni locali din RM, manipulare prin internet și conținut distractiv, având în vedere cifrele prezentate mai sus, putem spune că acestea sunt doar complementare și secundare pentru mediul de opinie format de televiziunile ruse.

Căile de soluționare a problemei – noua lege ”anti-propagandă”.

Situația este, cu siguranță, de domeniul securității naționale și a politicii de stat în domeniul mass-media. Discuții despre diminuarea și chiar îngrădirea prezenței dominante a televiziunilor ruse sunt în RM de foarte mulți ani. Aceste inițiative s-au materializat sub formă de numeroase proiecte de legi, unele chiar aprobate inițial, pe parcursul anilor 2005-2017. De fiecare dată însă acestea au fost sabotate de interesele politicianilor care dețin interese în piața media. Bunăoară, intenția de a limita prezența emisiunilor de știri și informaționale ruse din anul 2014 a fost blocată de către Vlad Plahotniuc care deține contract pentru retransmisia postului rus Pervîi Kanal în RM.

Deja în anul 2017, în urma unei vizite în SUA, același Vlad Plahotniuc a venit cu inițiativa excluderii emisiunilor de știri și analitice din Federația Rusă. Inițiativa a fost materializată sub forma unui proiect de lege înregistrat în iunie 2017 în Parlament. După e a fost uitat timp de 5 luni, proiectul a fost votat de urgență în 2 lecturi în Parlament în momentul unei noi vizite a lui Vlad Plahotniuc în SUA. După o serie de tergiversări legate de refuzul președintelui Dodon să promulge legea, aceasta a intrat totuși în vigoare abia la 12 februarie 2018. De la inițiativă și până la aplicare au trecut tocmai 8 luni, termen care nu are nici o justificare obiectivă.

După publicarea inițiativei, am realizat împreună cu un alt coleg din cadrul Comunității ”WatchDog.MD” evaluarea impactului acesteia⁶. La acea etapă am atras atenție asupra faptului că proiectul lasă spații pentru a evita parțial impactul dorit. Totuși, am constatat că inițiativa este una necesară și necesită să fie definitivată. Noua lege presupune că se interzice retransmisia în Republica Moldova a emisiunilor de știri, analitico-politice și militare din statele care nu au ratificat Convenția Europeană pentru Televiziune Transfrontalieră. Ținta legii, în mod clar, a fost interzicerea retransmiterii știrilor și talk-show-urilor politice din Federația Rusă.

La data de 12 februarie, cele 3 televiziuni, care retransmit canale ruse și sunt în Top 10, au sistat retransmisia buletinelor de știri de la partenerii ruși. Posturile PrimeTV și NTV

---

⁶ <https://drive.google.com/file/d/0BzXusHtfb4ztUTU1eEJvUmROZ1k/view>

Moldova au înlocuit aceste programe cu altele, la fel retransmise, dar care nu cad sub incidența noii legi. La fel a procedat postul RTR Moldova, însă a recurs la un procedeu despre pericolul căruia am preîntâmpinat la etapa de evaluare a proiectului de lege. RTR Moldova preia o parte dintre știrile de la postul partener Rossia 1, le modifică nesemnificativ și le introduce în propriul buletin de știri sub formă de știri ”internaționale”. Un astfel de procedeu nu cade sub impactul noii legi.

Nu putem exclude că ceva similar va face în scurt timp și postul NTV Moldova, controlat de Igor Dodon. Deocamdată cantitatea de știri produse în Federația Rusă a scăzut substanțial, chiar și la RTR Moldova. Nu putem totuși exclude că acesta va crește treptat până la cotele precedente. Mai jos vom prezenta rezultatele unei monitorizări similare realizată pentru prima săptămână de aplicare a noii legi. Se vede o modificare izbitoare mediului informațional, dar nu putem fi foarte siguri de durabilitate acestuia.

Cel mai important impact îl are deocamdată eliminarea știrilor retransmise de PrimeTV. În iunie 2017 am solicitat inițiatorului legii ”anti-propagandă”, Vlad Plahotniuc să dea dovadă de adevărată voință politică și să renunțe imediat la retransmisia programelor manipulatorii la propriul post TV. În cazul în care, aplicând același procedeu ca și RTR Moldova, NTV Moldova va reveni la distribuirea conținutului manipulator din Rusia, unicul impact vizibil al noii legi va fi dispariția acestui tip de programe de la Prime. În acest caz apare o întrebare firească asupra sincerității inițiatorului legii. Pentru un astfel de impact era suficientă o decizie personală care putea fi luată demult.

Cert este că noua lege deja are un impact pozitiv incontestabil asupra mediului informațional televizat din RM. Numai că acesta nu este durabil. Nici soluția legislativă (legată de convenția privind televiziunea transfrontalieră) nu este foarte funcțională, deși e o găselniță destul de elegantă. În primul rând legea a afectat televiziuni care nu fac manipulare (cum ar fi posturi ca RBK și RainTV din Rusia, sau un post de știri din Coreea de Sud, care se conținea în grilele unor cabliști), în al doilea rând lasă loc pentru revenirea conținutului similar rusesc sub formă de ”produs propriu”.

Soluții de politici și acțiuni pentru protejarea spațiului televizat de conținutul manipulator.

Din punctul de vedere al unei politici publice, noua lege anunță drept obiectiv protejarea spațiului informațional de conținut manipulator care afectează securitatea națională. Până aici nu poate fi nici un fel de pretenție. Așa cum am arătat mai sus, prin

prezență masivă și manipulare agresivă, Federația Rusă influențează decisiv formarea opiniilor geo-politice, determinând astfel rezultatele alegerilor. O astfel de imixtiune este inadmisibilă din parte oricărui stat. Soluția propusă însă, nu vine să combată existența acestor știri manipulatorii, dar jurisdicția din care sunt acestea retransmise. Jurisdicția poate fi modificată, conținutul poate fi modificat astfel încât să nu mai fie tratat ca retransmis. Celebra televiziunea Russia Today este înregistrată în Germania.

Problema nu este în sursa știrilor manipulatorii, ci în existența acestora. O soluție mult mai adecvată ar fi extinderea prevederilor Codului Audiovizualului asupra conținutului retransmis, indiferent de origine. Acesta trebuie aplicat în mod similar asupra întregului conținut mediatic. Din păcate, actuala redacție a Codului prevede doar reguli stricte privind prezența în spațiul televizat a politicienilor din interiorul țării. Știrile externe nu cad sub incidența prevederii Art. 7 (2) prin care se impune o prezență echilibrată a tuturor actorilor politici.

Totuși, noua redacție a alineatului (1) presupune aplicarea asupra conținutului retransmis a principiului prin care ”se realizează și se asigură pluralismul politic și social...”. Formularea este însă destul de vagă. Pentru a putea cu adevărat atinge obiectivul protejării de manipulare a spațiului televizat, pot fi operate o serie de completări a Codului Audiovizualului:

1. Asigurarea echilibrului în știrile externe prin interzicerea existenței unei durate mai mari de 20% din totalul de știri externe despre o singură țară sau exponenții acesteia;
2. Descrierea unui mecanism precis prin care este asigurat caracterul echilibrat cantitativ și calitativ al știrilor și emisiunilor (indiferent că sunt produse local sau retransmise);
3. Pentru nerespectarea calității minime și retransmisie de conținut manipulator, Consiliul Audiovizualului va impune sancțiuni, inclusiv va cere excluderea unor programe din grilă (în cazul celor retransmise);
4. Pentru asigurarea securității informaționale, capacitățile de monitorizare a conținutului TV în cadrul CCA trebuie să fie ridicate față de cele actuale;
5. Obligarea difuzorilor să includă în fiecare buletin informativ cel puțin 25% conținut de știri internaționale.

Buletinele de știri și talk-showurile manipulatorii trebuie să dispară pentru că sunt manipulatorii și nu pentru că sunt produse în Federația Rusă.

În calea aplicării unei astfel de soluții legislative vedem un singur impediment – lipsa totală de independență și pregătirea slabă a personalului CCA. Chiar și actuala legislație este

destul de exigentă în ceea ce ține pluralismul politic și corectitudinea știrilor. Dacă CCA ar aplica aceste prevederi, în decurs de cel mult două luni, toate televiziunile grupului controlat de Vlad Plahotniuc și Igor Dodon ar trebui lipsite de licență pentru emisie. Având în vedere situația dată, există riscul neaplicării legii asupra propagandei externe, la fel cum nu se aplică asupra celei interne.

Anume asigurarea independenței și capabilităților regulatorului național trebuie să fie prioritate a statului. Dacă această condiție va fi realizată, securizarea spațiului informațional televizat de propagandă externă și internă poate fi asigurată în timp scurt.

Rezultatele monitorizării primelor șase zile de aplicare a legii ”anti-propagandă”.

Pentru a determina diferența adusă de noua lege în spațiul informațional televizat din RM, realizăm monitorizarea prezenței liderilor de state în buletinele de știri rămase și ponderea acumulată de aceștia. Deocamdată au fost sistematizate doar primele 6 zile. Datele acumulate permit deja unele concluzii substanțiale (Tabelul 5).

	Lider politic	Pozitiv	Neagativ	Neutru	TOTAL	Raport
18-Feb	Bashar al-Assad			0.19	0.19	0
12-17 feb	Benjamin Netaniahu		0.68		0.68	-0.68
	Donald Trump	1.69	0.66	0.84	3.19	1.03
	Kim Jong-Un			0.61	0.61	0
	Klaus Iohannis	0.28			0.28	0.28
	Petro Poroșenko	0.65	0.27	0.65	1.57	0.38
	Recep Erdogan		0.96		0.96	-0.96
	Theresa May			0.42	0.42	0
	Vladimir Putin	2.99	0.6	0.42	4.01	2.39

Tabelul 5. Rezultatele monitorizării prezenței liderilor internaționali în știrile TV conform ponderii și contextului (12-17 februarie 2018).

Primul lucru care necesită remarcă este scăderea spectaculoasă a ponderii de știri politice externe în perioada monitorizată. Punctajul total acumulat de știrile despre liderii de state în cele trei zile este de numai 11.91 puncte. Pentru comparație, în zilele de luni-miercuri din cea de a doua săptămână monitorizată, punctajul total a fost de 27.97. Dacă vom compara ceilalți indicatori cu săptămânile monitorizate anterior aplicării noilor prevederi legale, obținem următoarele rezultate:

- 25% din totalitatea știrilor despre activitatea liderilor internaționali în spațiul informațional televizat din RM sunt știri pozitive despre Vladimir Putin;
- 34% dintre știrile despre liderii internaționali la Top 10 TV din RM sunt știri despre Vladimir Putin;
- 53% dintre știrile pozitive despre liderii internaționali sunt știri despre Vladimir Putin;
- 21% dintre știrile negative despre liderii internaționali sunt despre Donald Trump, în timp ce știrile similare despre Putin constituie 19%;
- Televiziunile controlate de statul rus dețin o pondere de 42% în știrile despre liderii internaționali în spațiul televizat informațional al RM prin intermediul RTR Moldova. Pe locul doi, vin canalele TV controlate direct sau indirect de guvernarea de la Chișinău (Prime, Moldova 1, Publika TV, Canal 2 și Canal 3) cu 31%, televiziunile independente de la Chișinău (JurnalTV, ProTV Chișinău și TV8) dețin împreună 16% din această pondere. Postul NTV Moldova, controlat de persoane afiliate președintelui Dodon, a avut o pondere de 5%. Media românească a deținut o pondere de 5,5% prin intermediul ProTV.

Cele șase zile de monitorizare demonstrează că Federația Rusă va putea păstra o poziție destul de influentă, chiar dacă nu dominantă, în formarea opțiunilor geo-politice chiar și prin intermediul unui singur bloc de știri la o singură televiziune. Aceasta se poate întâmpla dacă televiziunile locale vor continua să neglijeze știrile externe. Chiar și așa, deja acum putem concluziona că aplicarea noii legi va elimina poziția dominantă a Federației Ruse în formarea opiniilor despre politica externă. E însă loc pentru mult mai bine, mai sus fiind expuse deja posibile soluții legislative. Mai jos vom prezenta și recomandări de politică redacțională sau posibile căi de intervenție pentru demontarea dominației ruse în formarea comportamentului alegătorilor.

Vladimir Putin oricum rămâne cel mai prezent politician, dar și cu cel mai mare scor pozitiv. Diferența majoră este în scăderea majoră a numărului de știri negative despre liderii vestici.

Soluții non-legislative pentru protejarea spațiului televizat față de manipularea externă.

Exemplul ultimelor trei zile monitorizate arată că problema influenței mass-media manipuloare din Federația Rusă asupra opiniei cetățenilor moldoveni nu va fi soluționată fără crearea unei informări de alternativă consistente. Dacă în canalele de informare

tradiționale pentru majoritatea alegătorilor va fi foarte puțină informație obiectivă despre blocurile geo-politice concurente, aceasta poate fi foarte ușor combătută prin intermediul unor produse manipulatorii difuzate de media de la Chișinău afiliate statului rus. Chiar și internetul/rețelele sociale pot să asigure lejer continuarea dominației mediatice ruse, în caz că prin intermediul televiziunii și altor surse de informare nu va fi difuzată suficientă informație obiectivă despre politica externă.

Televiziunea rămâne principala sursă de informare, iar de interesul național și al partenerilor externi ar trebui să fie asigurarea unei informări corecte a consumatorilor de TV în ceea ce privește politica externă. Și nu este vorba despre campanii de informare cu spoturi, bannere stradale și pliante despre beneficiile integrării europene, acestea sunt practic neputincioase în fața unei campanii de denigrare a UE și SUA. Soluția nu este în explicarea beneficiilor pentru RM, cetățenii trebuie să conștientizeze că integrarea în spațiul european este integrare într-un spațiu sigur și bine guvernat. Pentru aceasta este nevoie ca fiecare cetățean să primească constant aceste informații.

Cea mai bună contribuție a partenerilor externi, ar fi susținerea unor programe de știri și redacții de știri externe pentru televiziunile independente. Astfel încât să crească cantitatea și calitatea acestora. Subiectele asupra cărora trebuie atrasă atenția sunt chiar aceleași ca și în presa rusă, numai că prezentate echidistant și obiectiv.

Concluzii.

Opțiunea externă este principalul argument pentru a vota un partid sau altul în Republica Moldova. Cu siguranță nu este normală o astfel de situație, dar este o realitate obiectivă. În condițiile când poate modela viziunile despre cât este de bună fiecare dintre cele două opțiuni geo-politice, Federația Rusă a influențat decisiv toate alegerile din Republica Moldova de la independență încoace. După intervenția militară împotriva Ucrainei, statul rus a demarat o campanie internă de denigrare a statelor vestice și, implicit, a conducerii acestora. Această campanie s-a răsfrânt totalmente asupra Republicii Moldova prin scăderea popularității integrării europene și a liderilor politici din vest.

Pe lângă campania non-stop de propagandă anti-vestică și anti-ucraineană, a luat turării și mai mari construirea cultului personalității lui Vladimir Putin. Alegătorii din Republica Moldova au fost afectați direct. Impactul este atât de mare, încât nivelul de încredere în Vladimir Putin este ridicat chiar și în rândurile celor care susțin opțiunea de

integrare europeană. În aceste două campanii paralele, rolul televiziunilor ruse retransmise în Republica Moldova a fost determinant.

Nivelul de îndoctrinare legat de persoana lui Vladimir Putin în Republica Moldova este atât de ridicat, încât o simplă fotografie și un mesaj scris al acestuia a ridicat Partidul Socialiștilor de la 1,5% la 21% în anul 2014. În principiu, dacă vom spune că popularitatea președintelui Dodon este o simplă proiecție a nivelului de încredere a lui Vladimir Putin, nu va fi o declarație exagerată. Exemplul PSRM arată cel mai bine felul în care Federația Rusă influențează alegerile în Republica Moldova.

Situația se datorează exclusiv politicianilor locali. Prin oferirea la prețuri derizorii a dreptului de retransmisie a canalelor ruse (adică corupere), prin înțelegeri de culise și jocuri ale unor politicieni pe dezbinarea geo-politică a populației, Federația Rusă a soluționat un obiectiv strategic – controlul asupra spațiului informațional moldovenesc. În mod obiectiv, pentru oricare cetățean al RM poate fi o singură opțiune mai bună – cea cu nivel de viață mai bun. Manipularea opiniei publice de către presa rusă în Republica Moldova i-a convins pe foarte mulți moldoveni să opteze împotriva propriilor interese.

Nu putem decât să salutăm efortul de a securiza spațiul informațional de această influență nocivă. Fără a crede în sinceritatea sau caracterul voluntar al acestei inițiative, încurajăm autoritățile să ducă efortul până la sfârșit prin completarea în continuare a legislației și asigurarea independenței CCA.

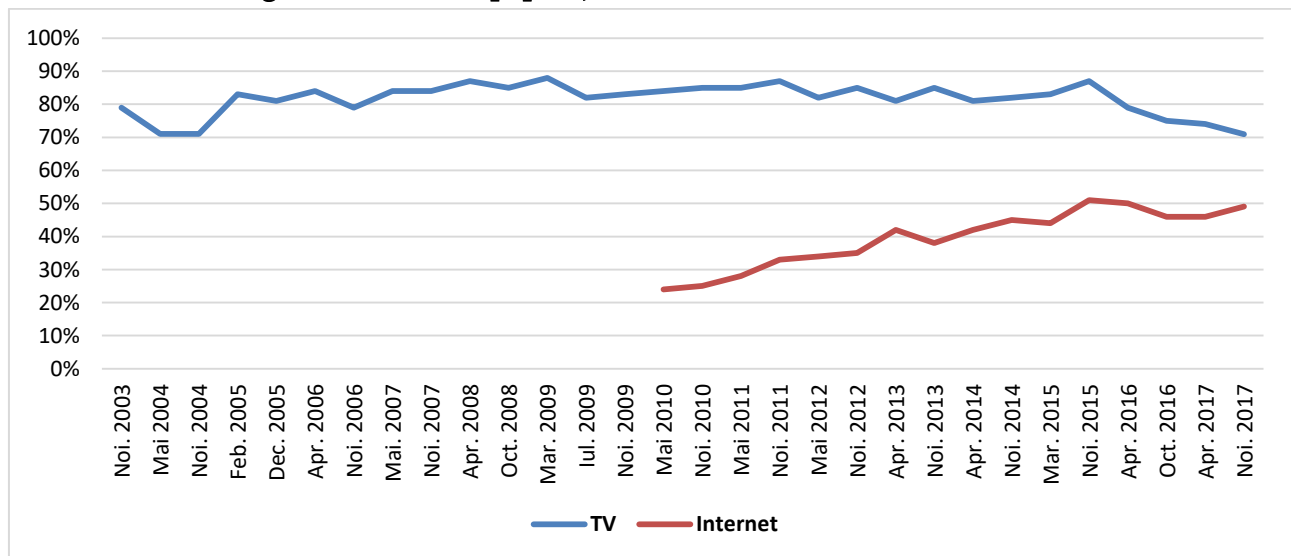
Dacă în cazul altor state putem vorbi de influențarea rezultatelor alegerilor de către Federația Rusă, în cazul Republicii Moldova putem presupune chiar determinarea acestor alegeri. În condițiile în care Federația Rusă determină cam 40% dintre voturi, nu mai poate fi vorba despre o simplă influență. Dacă ne vom referi la situația spațiului mediatic din Republica Moldova până la 12 februarie 2018, atunci ea nu poate fi definită ca parte a unui război mediatic, despre care vorbesc mulți experți în cazul statelor vestice. În cazul Republicii Moldova putem vorbi lejer despre o adevărată ocupație informațională.

Anexă. Specificul consumului mediatic în RM și impactul asupra preferințelor (geo)politice.

de Vasile Cantarji, sociolog, CBS AXA.

Preferințele cetățenilor cu privire la mass-media sunt tradițional măsurate în cadrul [Barometrului de Opinie Publică](#). La momentul actual, TV și Internetul sunt în mod detașat principalele surse de informare. În figura 1 este prezentată dinamica ponderii respondenților care indică că urmăresc/accesează zilnic TV și Internet. Constatăm că TV în mod tradițional și detașat față de celelalte tipuri de media este cel mai vizionat. Totodată, datorită în mare parte a sporirii nivelului de penetrare în ultimul deceniu a crescut și Internetul, care, la moment, este zilnic accesat de fiecare al doilea cetățean.

Figura 1. Ponderea populației care se informează zilnic din ...

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2003-2017

Conform Barometrului de Opinie din noiembrie 2017, 71,4% cetățeni vizionau programe TV zilnic, 19,3% sporadic și doar 9,3% deloc⁷. În cazul Internetului, acesta este accesat zilnic de 50,9% cetățeni, 14,7% - sporadic și 34,4% nu accesează deloc.

Se remarcă variații în funcție de vârstă și mediul de reședință, televiziunea fiind mai accesată de persoanele mai în vârstă, din mediul rural, pe când internetul de tinerii, din urban.

Din perspectiva intențiilor de implicare în eventualele alegeri parlamentare, în cazul televiziunii, cel mai sporit nivel de consum se înregistrează în cazul persoanelor care exprimau intenția de a ieși la vot, fiind totodată deciziși pentru cine să voteze.

⁷ În scopul simplificării modului de prezentare, distribuția procentuală a fost realizată fără ponderea răspunsurilor „nu știu” și „nu răspund”.

Tabelul 1. Segmentarea și profilul în funcție de frecvența consumului producției mediatică

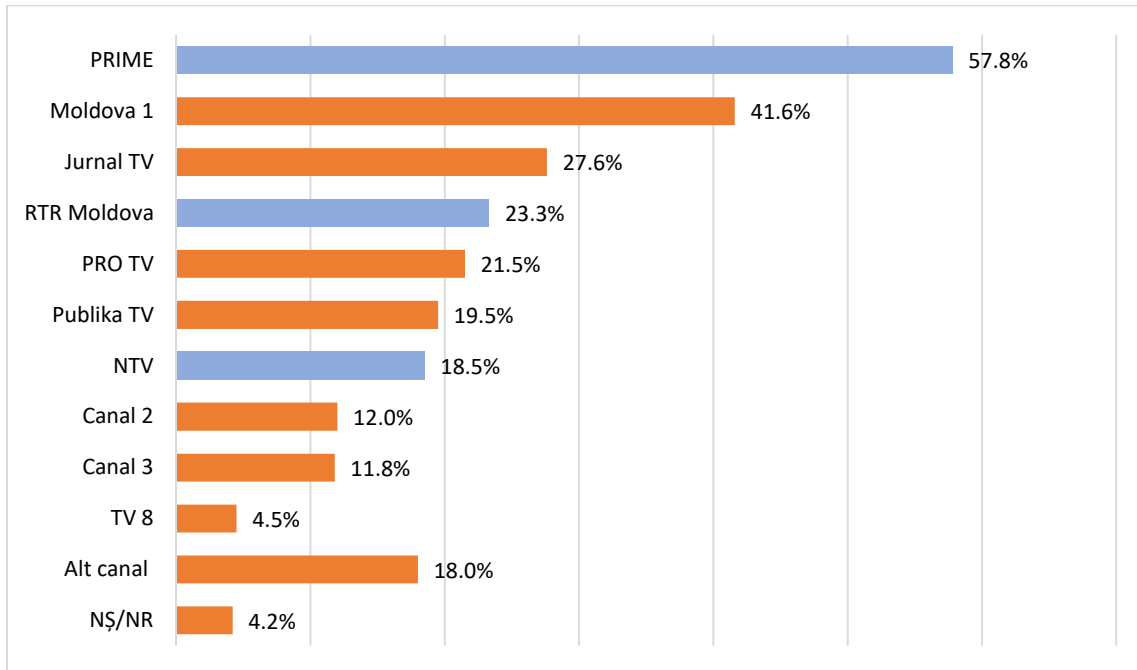
		Consum producția TV:			Consum Internet:		
		Consum zilnic	Consum moderat	Consum scăzut	Consum zilnic	Consum moderat	Consum scăzut
Total		71,4%	19,3%	9,3%	50,9%	14,7%	34,4%
Vârsta:	18-29 ani	52,9%	30,9%	16,2%	82,7%	11,0%	6,3%
	30-44 ani	71,0%	22,5%	6,5%	62,3%	17,1%	20,6%
	45-59 ani	80,8%	13,3%	5,9%	38,3%	18,9%	42,8%
	60+ ani	78,5%	11,5%	10,0%	18,8%	10,7%	70,5%
Mediu de reședință:	Oraș	66,4%	22,9%	10,7%	65,6%	13,1%	21,2%
	Sat	76,0%	16,0%	8,0%	36,5%	16,3%	47,2%
Tip alegător:	Indeciși	69,4%	22,1%	8,5%	53,6%	12,9%	33,5%
	Nu va participa la alegeri	67,9%	20,7%	11,4%	50,6%	17,7%	31,7%
	Deciși	73,4%	17,4%	9,2%	49,4%	15,0%	35,6%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, noiembrie 2017

Un alt specific pentru Republica Moldova ține de volumul sporit de producție mediatică din Federația Rusă, retransmis în Moldova. Figura 2 listează principalele canale TV ordonate după ponderea respondenților care le-au menționat printre top trei canale vizionate cel mai des. Acest top tradițional este condus de Prime, care retransmite producția mediatică din Rusia, urmat de televiziunea publică.

De remarcat că trei canale care retransmit producția mediatică din Federația Rusă se regăsesc în top zece canale TV (Prime, NTV, RTR), iar două din ele chiar în top cinci preferate de populația RM.

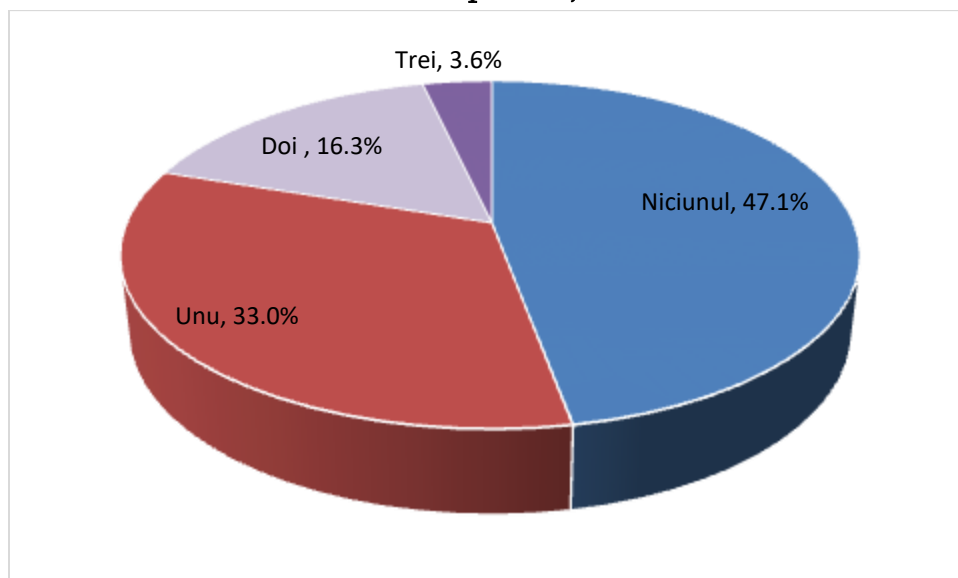
Figura 2. Popularitatea canalelor TV

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, noiembrie 2017

Pentru analizele ulterioare, aceste date au fost utilizate în scopul exprimării nivelului de preferință pentru producția mediatică rusă, cuantificat prin numărul de asemenea canale menționate printre 3 preferate de respondent. Astfel, mai puțin de jumătate din respondenți (47,1%) nu au menționat niciuna dintre cele trei televiziuni. Alții 33,0% - una, 16,3% - două iar 3,6% - toate trei.

Figura 3. Numărul de canale care retransmit producție mediatică din Rusia în top trei preferate de respondenți

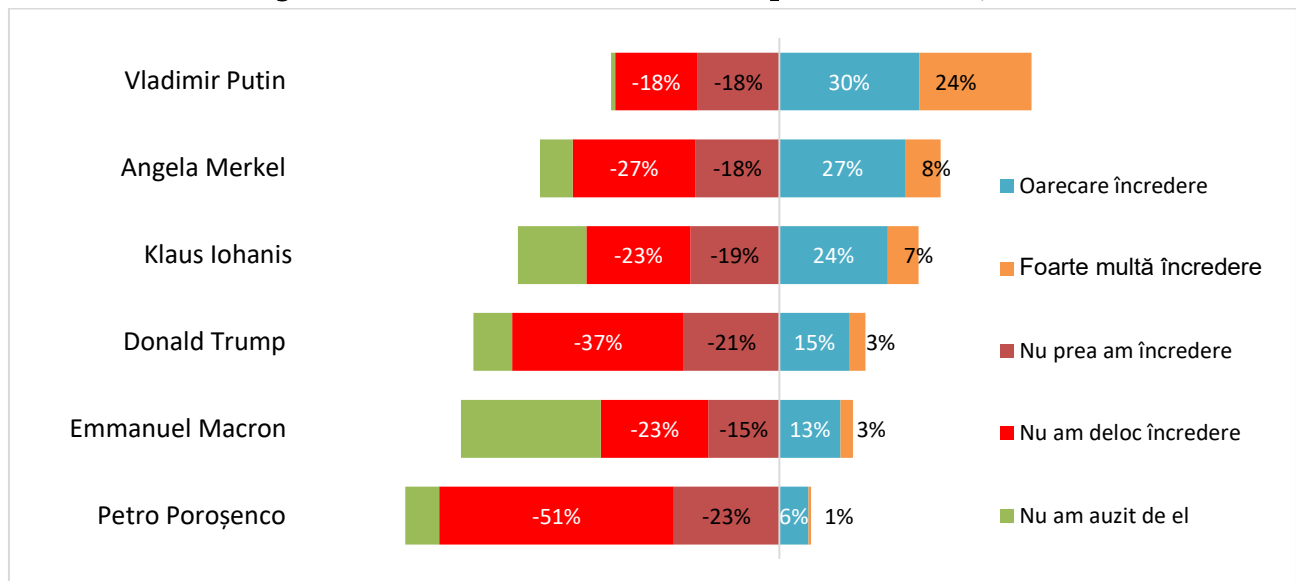

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, noiembrie 2017

Scopul acestei analize vizează măsurarea potențialului impact al producției mediatică ruse asupra preferințelor geopolitice și politice interne ale cetățenilor RM. În cele ce urmează, numărul de posturi TV care retransmit producție mediatică rusă în top zece preferate de respondenți va servi drept indicator care exprimă rata de influență a mediei ruse asupra respondentului. Acesta va fi analizat în corelație cu încrederea exprimată în liderii politici naționali, internaționali, cât și preferințele geopolitice.

În noiembrie 2017, Vladimir Putin, Președintele Federației Ruse conducea detașat față de liderii politici precum Președinții României și Ucrainei, ale Statelor Unite, Franței și Cancelarul Germaniei. Mai mult chiar, popularitatea acestuia atingea cote mult peste popularitatea oricărui din liderii politici din RM.

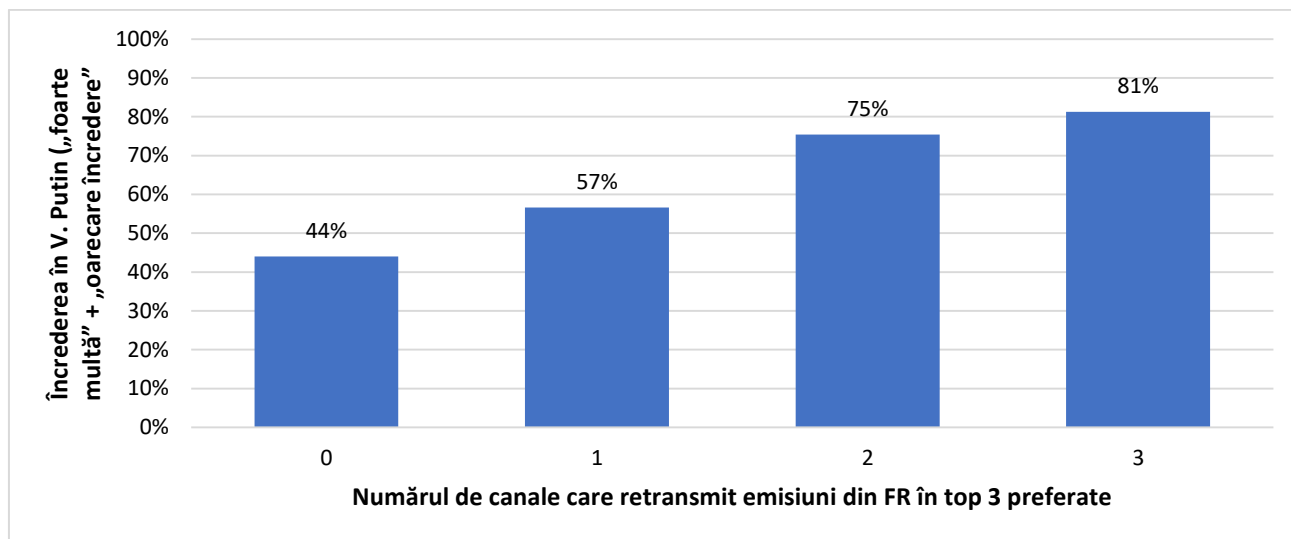
Figura 4. Nivelul de încredere în liderii politici din alte țări

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, noiembrie 2017

Datele BOP din noiembrie 2017 indică existența unei relații puternice între consumul de producție mediatică rusească și nivelul de încredere în liderul rus. Deși în toate categoriile de respondenți nivelul de încredere este unul solid, oscilația este cuprinsă între 44% în rândul celor care nu au numit niciun canal TV cu retransmisie de emisiuni din Rusia printre preferatele sale, până la 81% în ultimul grup. Nivelul de încredere crește constant de la o treaptă (număr canale preferate) spre alta.

Figura 5. Relația între nivelul de preferință pentru producția mediatică rusă și încrederea în V. Putin

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, noiembrie 2017

În cazul celorlalți lideri politici, fără excepții, relația este inversă, iar discrepanța este una simțitoare. În cazul celor care nu au numit niciun canal TV care retransmite emisiuni ruse în top 10, nivelul de încredere în lideri precum Macron, Trump, Iohannis sau Merkel este unul dublu comparativ cu cei care au numit trei asemenea canale (*tabelul 1*).

Tabelul 1. Relația dintre nivelul de preferință pentru producția mediatică rusă și încrederea în lideri politici

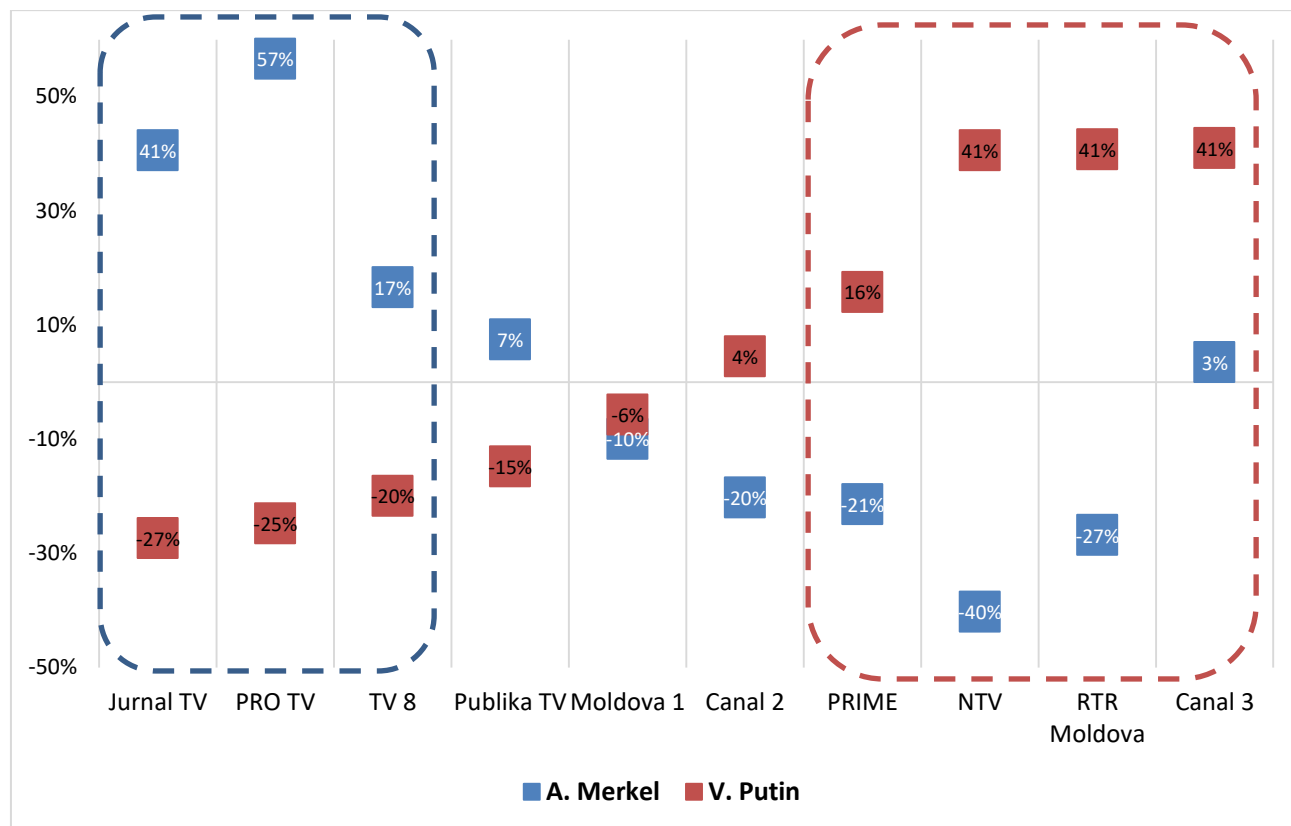
	Numărul de canale cu producție mediatică rusă în top 10 preferate			
	0	1	2	3
Petro Poroșenco	6,6%	8,6%	6,6%	0,0%
Emmanuel Macron	20,1%	15,1%	7,0%	10,8%
Donald Trump	20,9%	20,0%	11,6%	11,8%
Klaus Iohannis	35,8%	31,4%	14,7%	15,4%
Angela Merkel	43,2%	31,2%	21,5%	22,7%

În general, puține sunt canalele TV în Moldova, publicul cărora ar fi unul echilibrat din perspectiva încrederii în liderii politici străini. În cazul dat am comparat nivelul de încredere în V. Putin și A. Merkel a publicului celor top zece canale, fapt care a permis să evidențiem „antagonismul” vădit între susținătorii celor doi lideri politici în preferințele față de anumite canalele TV. Auditoriul canalelor precum Jurnal TV, PRO TV și TV8 tind să aibă un nivel de

încredere în Angela Merkel mult peste medie (întregul eșantion), pe când încrederea în Vladimir Putin dimpotrivă este sub medie. Auditoriile canalelor precum Publica TV, Moldova 1 și Canal 2 sunt mai echilibrate în acest sens. Toate cele trei canale care retransmit producția mediatică rusă (Prime, NTV și RTR) precum și, în mod surprinzător Canal 3, se plasează pe popul opus, cu un public vădit pro-Putin.

Relația dintre preferință pentru producția anumitor canale și încrederea în V. Putin și A. Merkel⁸

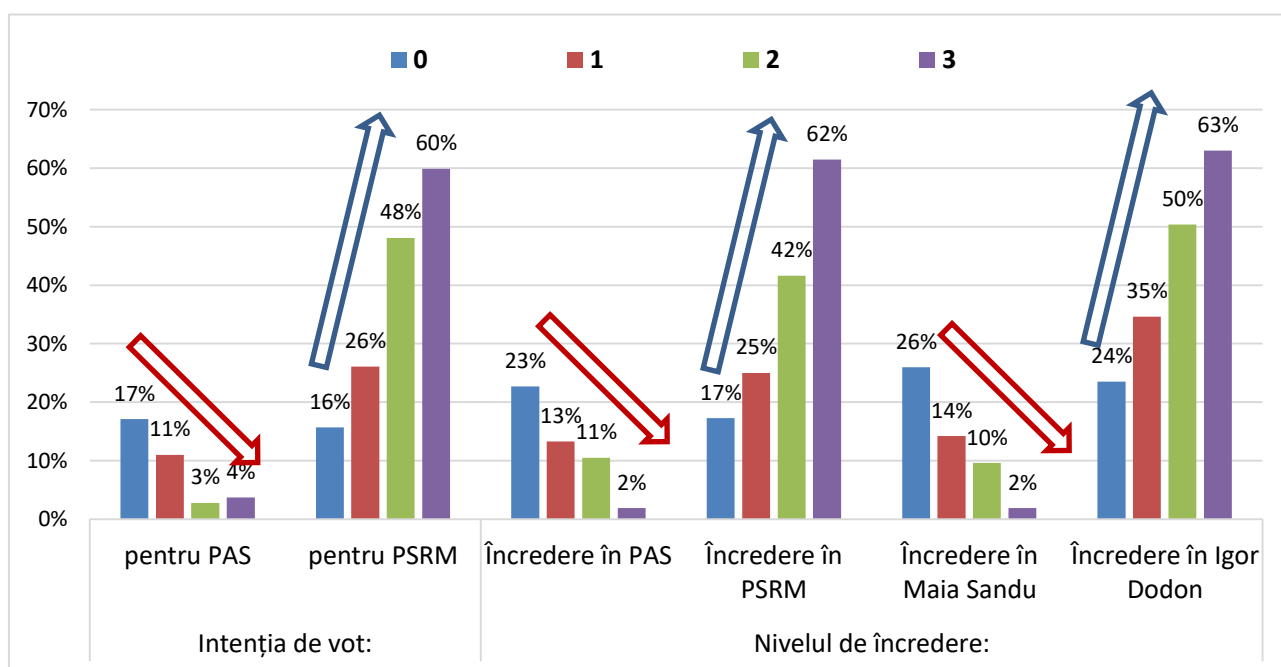

La nivel național, relațiile la fel sunt foarte evidențiate. Pentru a măsura nivelul de corelație, utilizăm nivelul de încredere în principalele două personalități politice pe arena națională, conform BOP – Igor Dodon și Maia Sandu, încrederea în formațiunile politice conduse sau asociate cu acești politicieni, cât și intenția de vot pentru aceste formațiuni în cazul unor eventuale alegeri parlamentare. Reiterăm, aceste formațiuni și lideri în toți acești indicatori în BOP din noiembrie 2017 ocupau primele două poziții pe de o parte, fiind, pe de altă parte percepuți ca și antagoniști în lupta politică din RM. Acest fapt permite mai ușor să vizibilizăm discrepanțele în corelațiile cu preferințele pentru producția mediatică din federația Rusă.

⁸ Este exprimat în puncte procentuale comparativ cu încrederea („foarte multă” + „multă”) înregistrată pe întregul eșantion

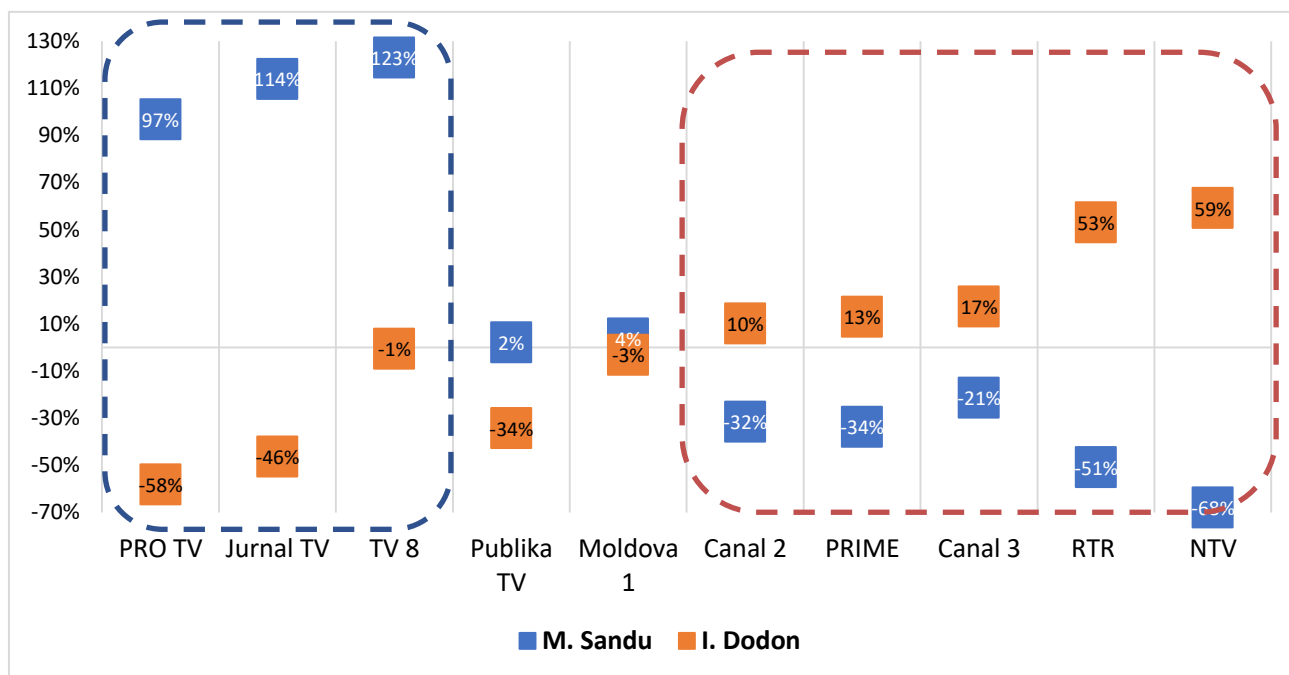
Rezultatele ultimului sondaj BOP indică o predictibilitate foarte puternică a preferințelor politice bazate pe preferințele pentru producția mediatică rusă. Nivelul de încredere în Igor Dodon, PSRM, precum și intenția de vot pentru această formațiune în mod direct corelează cu nivelul de consum al producției mediatiche ruse, și nivelul de corelație este unul foarte pronunțat. Ponderea celor ce intenționează să voteze pentru PSRM, au încredere în această formațiune și în I. Dodon în rândul celor ce au numit trei canale care retransmit emisiuni din Federația Rusă depășesc 60%, fiind de trei-patru ori mai mare decât în rândul celor care nu au asemenea canale prin cele mai des vizionate.

Figura 6. Relația dintre nivelul de preferință pentru producția mediatică rusă și preferințele politice la nivel național

Relația între specificul auditoriilor canalelor și atitudinea față de liderii politici naționali, este una similară cu cele constatate mai sus cu privire la încrederea în V. Putin și A. Merkel. Auditoriile canalelor precum PRO TV, Jurnal TV și TV8 manifestă nivele de încredere mai sporite în M. Sandu, și mai scăzute în I. Dodon. Publicul canalelor Prime, NTV și RTR dar și Canal 2 și Canal 3 deopotrivă, manifestă un nivel de încredere mai sporit în I. Dodon și mult mai scăzut în M. Sandu. Așadar, corelațiile preferințelor media cu încrederea cu acești doi lideri politici se aliniază perfect poziționărilor acestor politicieni în ceea ce ține de orientările externe.

Figura 7. Relația dintre preferința pentru producția anumitor canale și încrederea în I. Dodon și M. Sandu⁹

În concordanță cu variațiile încrederii în liderii politici, în cele ce urmează vom demonstra că și preferințele integraționiste geopolitice la fel sunt în strânsă corelație cu preferințele mediatică.

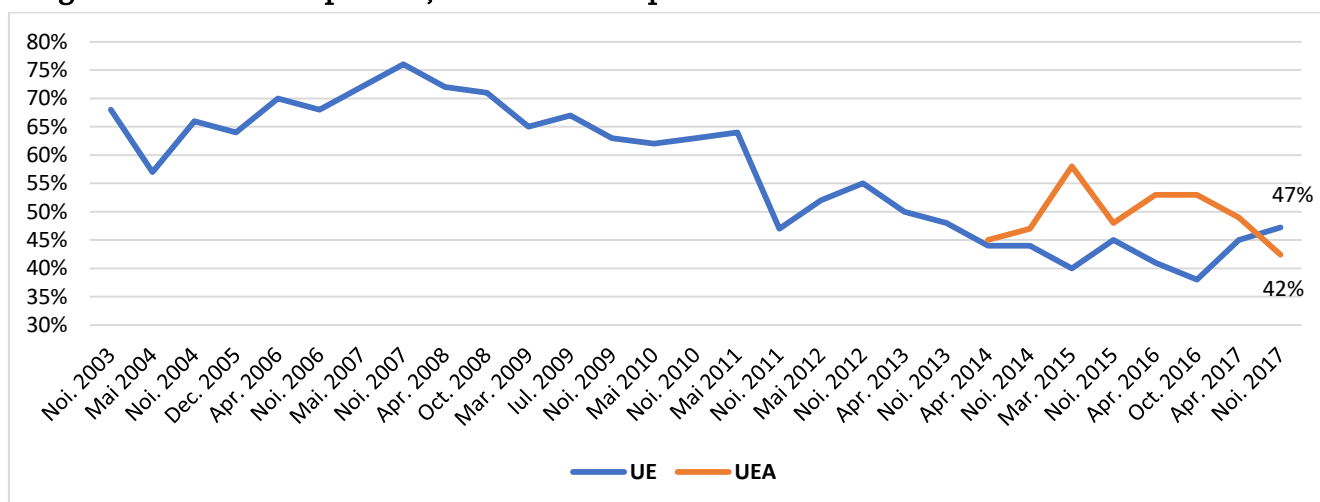
Suștinerea proiectului de integrare în UE a fost măsurată în cadrul BOP începând cu anul 2003, prin întrebarea *Dacă duminică viitoare va avea loc un referendum cu privire la aderarea RM la Uniunea Europeană, Dvs. ați vota Pro sau Contra*. În perioada 2003-2007, ponderea susținătorilor înregistra creștere, atingând maximum de circa 75% în BOP din noiembrie 2007. În perioada ulterioară, se constată o scădere continuă a indicatorului de susținere a integrării în Uniunea Europeană.

Din aprilie 2014, întrebarea similară a fost adresată și cu referire la integrarea în Uniunea Euro-Asiatică (UEA). Suștinerea pentru aderarea la UEA a oscilat în jurul a 50%, într-un ușor avantaj și o antagonie pronunțată cu nivelul de susținere integrării în UE și doar în noiembrie 2017 poziționările s-au inversat nesemnificativ¹⁰.

⁹ Este exprimat în puncte procentuale comparativ cu încrederea („foarte multă” + „multă”) înregistrată pe întregul eșantion

¹⁰ De remarcat că acest val al BOP a înregistrat și nivel minim record de încredere în V. Putin.

Figura 8. Ponderea respondenților care ar vota pro la eventualul referendum de aderare la ...

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2003-2017

În BOP din noiembrie 2017, 42% respondenți s-au pronunțat pro-UEA și 47% pro-UE. Totodată 17% respondenți au exprimat susținere pentru ambele direcții. Sumar, două treimi din respondenți au poziții antagoniste în acest sens, 41% sunt pro-UE și contra UEA, iar 37% pro-UEA și contra UE. Alții 5% cetățeni nu susțin integrarea în niciuna din uniuni.

Tabelul 2. Preferințele geopolitice¹¹

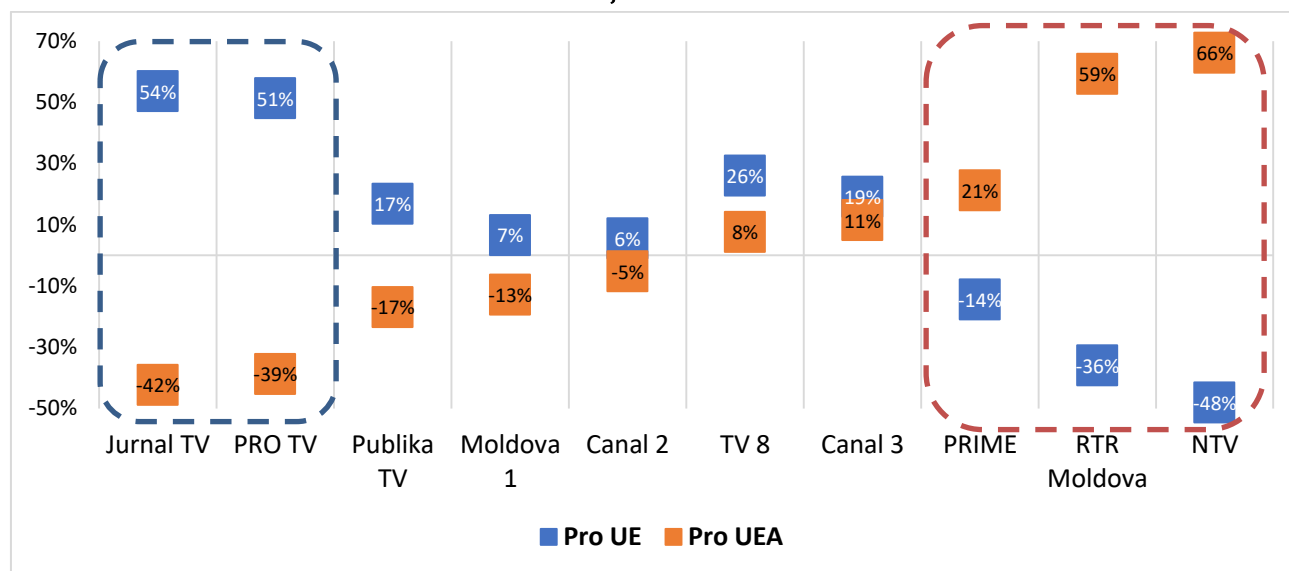
		UE	
		Pro	Contra
UEA	Pro	17%	37%
	Contra	41%	5%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, noiembrie 2017

Și în cazul preferințelor pentru orientările integraționiste publicul manifestă preferințe (privind informarea) din diferite canale TV. Relațiile înregistrate de BOP arată că cetățenii care se informează mai des din canalele TV precum Jurnal TV și PRO TV manifestă un nivel pronunțat al tendințelor Pro-UE. Și, în mod vădit, canalele care retransmit producție mediatică rusă sunt privite de populația cu un nivel de tendințe Pro-UEA mult peste media pe eșantion.

¹¹ Recalculat cu omisiunea respondenților indeciși la cel puțin una din întrebări

Figura 9. Relația dintre preferința pentru producția anumitor canale și ponderea opțiunilor pro UE și UEA¹²

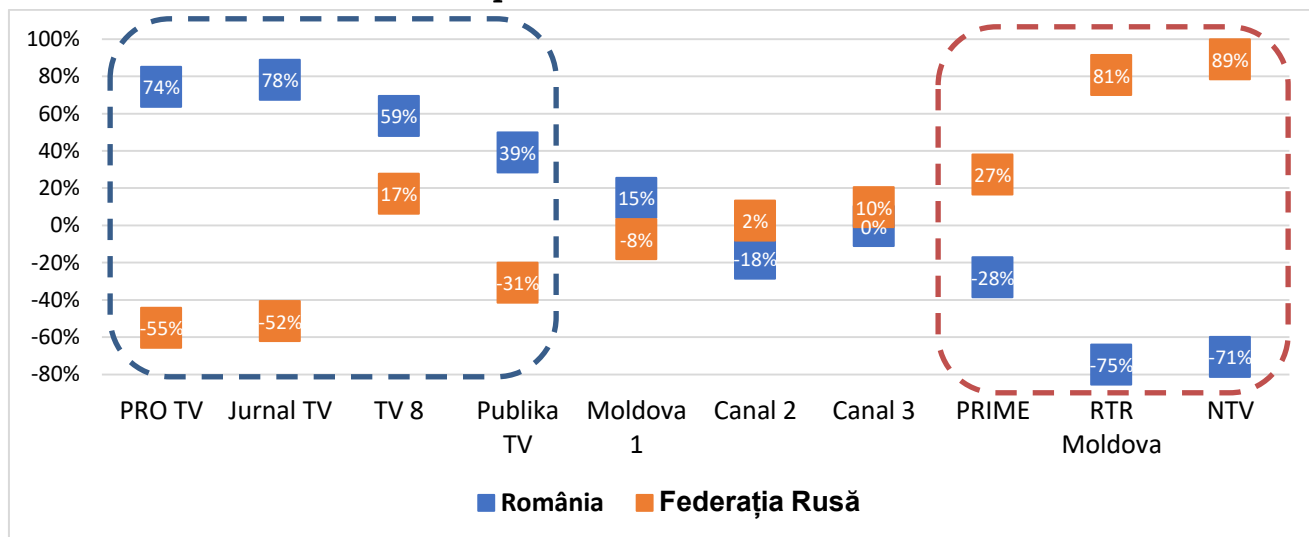

Asemenea întrebări (simularea referendumului) au fost acordate și cu privire la unirea Republicii Moldova cu România sau Federația Rusă. În noiembrie 2017, se declarau pentru unirea cu România circa 22% respondenți, iar 33% ar fi votat pro la un referendum care ar viza unirea cu Federația Rusă.

Corelația între ponderea respondenților pro unire în cele două direcții și preferințele pentru anumite canale TV sunt aproape identice celor discutate anterior. Auditoriile canalelor PRO TV, Jurnal TV, TV8 și Publika TV înregistrează ponderi mult peste media pe eșantion privind opțiunile pentru unire cu România. Pe polul opus se află aceleași trei canale TV – Prime, RTR și NTV, auditoriul cărora într-o măsură mult mai mare ar susține unirea cu Federația Rusă și adoptă poziții foarte critice cu privire la unirea cu România.

¹² Este exprimat în puncte procentuale comparativ cu ponderile Pro, înregistrate pe întregul eșantion

Figura 10. Relația dintre preferința pentru producția anumitor canale și ponderea opțiunilor pro Rusia / România¹³

s

În concluzie, menționăm că analiza rezultatelor BOP indică o relație foarte puternică și foarte pronunțată dintre preferințele mediatică (în particular preferințele pentru producția mediatică rusă) și cele (geo)politice ale cetățenilor. Totodată, este necesar de remarcat că metodele de analiză cu care am operat nu permit concluzii cu privire la relația cauză-efect. Altfel spus, nu putem afirma că preferințele mediatică influențează (determină) asupra celor politice sau invers. Dar, ținând cont de caracterul multidimensional al opiniei publice, ar fi logic să afirmăm că acestea sunt interdependente.

¹³ Este exprimat în puncte procentuale comparativ cu ponderile Pro, înregistrate pe întregul eșantion